

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
РАТЕЛ
РЕГУЛАТОРНА АГЕНЦИЈА ЗА
ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
И ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ

**ИЗВЕШТАЈ О АНАЛИЗИ ВЕЛЕПРОДАЈНОГ ТРЖИШТА
ОРИГИНАЦИЈЕ ПОЗИВА
У ЈАВНОЈ ТЕЛЕФОНСКОЈ МРЕЖИ НА ФИКСНОЈ
ЛОКАЦИЈИ**

(Тест 3 (три) критеријума)

Београд, октобар 2017. – јануар 2018. године

САДРЖАЈ

1	КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ ТРЖИШТА	5
2	УВОД.....	11
2.1	Регулаторни оквир у Европској унији.....	11
2.2	Правни оквир за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији 17	
2.3	Преглед досадашњих активности	20
3	ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА	21
3.1	Карактеристике релевантног тржишта.....	21
3.1.1	Оператори јавно доступне телефонске услуге преко фиксне јавне телефонске мреже	21
3.1.2	Електронске комуникационе мреже за пружање јавно доступне телефонске услуге на фиксној локацији	23
3.1.3	Трендови на тржишту јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.....	24
3.1.4	Велепродајно тржиште оригинације позива	26
3.2	Меродавно тржиште у димензији услуга.....	27
3.2.1	Супституција на страни тражње – малопродајни ниво.....	28
3.2.2	Супституција на страни тражње - велепродајни ниво	35
3.2.3	Супституција на страни понуде - велепродајни ниво	37
3.3	Географска димензија релевантног тржишта	38
3.4	Закључак о релевантном тржишту	39
4	АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА	40
4.1.	Тест 3 (три) критеријума.....	41
4.1.1	Први критеријум – да ли је тржиште изложено високим и трајним улазним баријерама	41
4.1.2	Други критеријум - да ли тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода?.....	44
4.1.3	Трећи критеријум – Да ли је, у одсуству ех-анте регулације, довољан Закон о заштити конкуренцији да се ограничи тржишни недостаци?.....	48
4.1.4	Закључак о примени Теста 3 (три) критеријума.....	48
5	ЗАКЉУЧАК	49
6	КОМЕНТАРИ ДАТИ У ОКВИРУ ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА.....	50
6.1	Мишљење Комисије за заштиту конкуренције	50

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

У анализи су коришћени појмови који имају следеће значење:

Јавно доступна телефонска услуга је јавно доступна електронска комуникациона услуга за, директно или индиректно, упућивање и примање националних, односно националних и међународних позива преко једног или више бројева из националног или међународног плана нумерације.

Електронска комуникациона мрежа представља системе преноса и, тамо где је то примењено, уређаје за комутацију и усмеравање и друге ресурсе, укључујући пасивне мрежне елементе, који омогућавају пренос сигнала помоћу жичних, радио, оптичких или других електромагнетских средстава, укључујући сателитске мреже, фиксне (са комутацијом кола и пакета, укључујући интернет) и мобилне мреже, енергетске кабловске системе, у делу који се користи за пренос сигнала, мреже које се користе за дистрибуцију и емитовање медијских садржаја, без обзира на врсту података и информација који се преносе.

Јавна телефонска мрежа је електронска комуникациона мрежа која се користи за пружање јавно доступних телефонских услуга и омогућава пренос говора и података између терминалних тачака мреже.

PSTN мрежа (*Public Switched Telephone Network*) је јавна фиксна телефонска мрежа;

POTS (*Plain Old Telephone Service*) је приступ јавној телефонској мрежи преко аналогног прикључка, којим се обезбеђује пренос говора и односи се на стандардну телефонску услугу.

Базни приступ дигиталној мрежи интегрисаних услуга ISDN BA (*Integrated Services Digital Network Basic Access*) је приступ јавној телефонској мрежи преко дигиталног претплатничког прикључка, којим су обезбеђена два канала за истовремени пренос говора, факс порука и података.

Примарни приступ дигиталној мрежи интегрисаних услуга ISDN PRI (*Integrated Services Digital Network Primary Rate Interface*) је приступ јавној телефонској мрежи преко дигиталног претплатничког прикључка, којим је обезбеђено 30 канала за истовремени пренос говора, факс порука и података.

Фиксни бежични приступ FWA (*Fixed Wireless Access*) је бежични приступ са фиксне локације услугама преко јавне фиксне мреже за електронске комуникације.

CDMA мрежа (*Code Division Multiple Access*) је електронска комуникациона мрежа за фиксни бежични приступ реализована коришћењем фреквенција у опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz.

Услуга CDMA је услуга која се пружа коришћењем мреже CDMA, а односи се на говорне услуге и пренос пакета података;

IP (Internet Protocol) је протокол који обезбеђује прослеђивање пакета од изворног до одредишног *host-a* без обзира да ли се они налазе у истим или различитим мрежама.

CLL (Cellular Local Loop) је технологија која се користи за пружање јавне говорне услуге на фиксној локацији коришћењем инфраструктуре мобилне мреже.

Позив је веза успостављена путем јавно доступне електронске комуникационе услуге, која омогућава двосмерну гласовну комуникацију.

Оригинација (започињање) позива представља услугу преноса позива од крајњег корисника до тачке међуповезивања (интерконеције) у којој позив преузима оператор корисник услуге оригинације позива и тај позив прослеђује до одредишта.

Оператор корисник је оператор који користи велепродајне услуге оригинације позива како би корисницима пружао јавно доступну телефонску услугу.

Алтернативни оператори су оператори који на посматраном тржишту послују по режиму општег овлашћења и по правилу за пружање услуга фиксне мреже не користе PSTN мрежу. У контексту ове Анализе, под алтернативним операторима сматраће се оператори који не користе велепродајне услуге оригинације позива ради пружања јавно доступне телефонске услуге.

Избор оператора је услуга која кориснику омогућава остваривање одређених врста веза у оквиру јавно доступних телефонских услуга, избором оператора који посредује у остваривању тих веза, при чему избор оператора може бити унапред програмиран или остварив бирањем префикса за избор оператора, односно применом другог одговарајућег техничког поступка.

Предизбор оператора је услуга која кориснику омогућава остваривање одређених врста веза у оквиру јавно доступних телефонских услуга, посредством унапред изабраног оператора који посредује у остваривању тих веза, без бирања префикса за избор оператора, односно применом другог одговарајућег техничког поступка.

1 КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ ТРЖИШТА

Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (у даљем тексту: Агенција) је у складу са одредбама чл. 59. и 60. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник РС“, бр. 44/10, 60/13-УС и 62/14, у даљем тексту: Закон) надлежна за спровођење анализе тржишта. Чланом 61. Закона су прописани критеријуми за одређивање оператора са значајном тржишном снагом.

На основу одредбе члана 59. став 2. Закона, Агенција је, уз примену Препоруке Комисије од 17. децембра 2007. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2007/879/ЕЗ) (у даљем тексту: Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ), донела Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“ бр. 59/11 и 106/16), којом су одређена тржишта подложна претходној регулацији, међу којима је и велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, које је предмет ове анализе.

Агенција у циљу хармонизације са регулативом Европске уније, спроводи поступак анализе велепродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, сагласно одредби чл. 59. став 2. и 60. став 1. Закона, уз примену Препоруке Комисије од 9. октобра 2014. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) (у даљем тексту: Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ), ради утврђивања да ли је ово тржиште и даље релевантно, односно подложно претходној регулацији, у циљу доношења нове одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ. Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ ово тржиште није дефинисано као релевантно тржиште подложно претходној регулацији, те је у тачки 2. ове препоруке, између осталог, наведено да када се идентификује релевантно тржиште поред тржишта предвиђених овом препоруком, национална регулаторна тела треба да докажу да су кумулативно испуњена три критеријума (тзв. Тест 3 (три) критеријума):

1. присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
2. тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода,;
3. примена права конкуренције сама по себи није довољна да се на адекватан начин отклоне недостаци на идентификованом тржишту.

Стога, Агенција спроводи анализу велепродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији применом Теста 3 (три) критеријума, сагласно

одредби тачке 2. Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ. Уједно, Агенција се при спровођењу Теста 3 (три) критеријума руководила смерницама датим у Извештају Групе европских регулатора (ERG) о смерницама за примену Теста 3 (три) критеријума из 2008. године.¹

Основни циљ анализе је да се, континуираним праћењем стања на предметном тржишту у Републици Србији, установи да ли предметно тржиште, уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, на основу Теста 3 (три) критеријума и даље представља релевантно тржиште у смислу члана 59. Закона.

Анализа обухвата 2014, 2015. и 2016. годину и за тај период су анализирани прикупљени подаци од оператора.

У складу са одредбом члана 149. став 1. Закона о електронским комуникацијама, од 1.1.2012. године на пружање јавно доступне телефонске услуге (у даљем тексту: ЈДФТФ услуга) преко јавне фиксне електронске комуникационе мреже примењује се режим општег овлашћења, те је на дан 1.10.2017. године за пружање ЈДФТФ услуга преко фиксне електронске комуникационе мреже у Републици Србији било регистровано 35 оператора, од којих су три оператора имаоци лиценци, и то:

1. Предузеће за телекомуникације Телеком Србија а.д. Београд, Таковска 2, Београд (у даљем тексту: Телеком Србија а.д.), коме је дана 13.4.2007. године издата Лиценца за изградњу, поседовање и експлоатацију јавне фиксне телекомуникационе мреже и пружање услуга јавне фиксне телекомуникационе мреже (у даљем тексту: Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге), као и Лиценца за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података (у даљем тексту: Лиценца за CDMA), која је издата дана 17.6.2009. године;
2. Друштво за телекомуникације Orion telekom d.o.o. Beograd – Zemun, Мала Пруга 8, Земун (у даљем тексту: Orion telekom d.o.o.), са претходним називом Media Works, коме је 2009. године издата Лиценца за CDMA;
3. Telenor d.o.o. Beograd, Омладинских бригада 90, Нови Београд (у даљем тексту: Telenor d.o.o.), коме је дана 22.1.2010. године издата Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, а почео је са пружањем услуга из наведене лиценце у јануару 2011. године.

Поред наведених ималаца лиценци за јавну говорну услугу преко фиксне мреже на дан 1.10.2017. године било је регистровано још 32 оператора:

4. Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže d.o.o. Beograd, Булевар Зорана Ђинђића 8а, Нови Београд (у даљем тексту: SBB d.o.o.), евидентиран 2012. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ,
5. Invest-Inženjering doo za telekomunikacije, građevinarstvo, trgovinu na veliko i export-import Novi Sad, Пут Шајкашког одреда 5а, Нови Сад (у даљем тексту:

¹ ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604

- Invest-Inženjering d.o.o.), евидентиран 2012. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
6. Društvo za kablovsku distribuciju INTERAKTIVNE KABLOVSKE OBJEDINJENE MREŽE - I.KOM d.o.o. Beograd, Цона Кенедија 10д, Београд (у даљем тексту: I.KOM d.o.o.), евидентиран 2013. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 7. Društvo za proizvodnju, promet i inženjering KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o. Beograd (Novi Beograd), Јурија Гагарина 206, Нови Београд (у даљем тексту: KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 8. Privredno društvo za telekomunikacije SAT-TRAKT d.o.o. Ваќка Топола, Маршала Тита 111, Бачка Топола (у даљем тексту: SAT-TRAKT d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 9. Društvo za pružanje usluga interneta Beotelnet-ISP d.o.o. Beograd, Булевар Војводе Мишића 37, Београд (у даљем тексту: Beotelnet-ISP d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге;
 10. Društvo za inženjering, trgovinu i usluge Radijus vector d.o.o. Beograd (Novi Beograd), Милентија Поповића 9, Београд (у даљем тексту: Radijus vector d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 11. Telemark Systems d.o.o. Ђаћак, Синђелићева бб, Чачак (у даљем тексту: Telemark Systems d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 12. VIP Mobile d.o.o. Beograd, Милутина Миланковића 1ж, Нови Београд (у даљем тексту: VIP Mobile d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге преко јавне телефонске мреже;
 13. Preduzeće za informacione infrastrukture, proizvodnju, trgovinu i usluge Softnet d.o.o. Beograd, Владимира Поповића 40, Београд (у даљем тексту: Softnet d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 14. Preduzeće za promet, usluge, inženjering i telekomunikacije BPP ING DOO, Grocka, Булевар ослобођења 45, Гроцка (у даљем тексту: BPP Ing d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 15. Јавно предузеће Пошта Србије Београд, Таковска 2, Београд (у даљем тексту: ЈП Пошта Србије), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 16. Društvo za inženjering, trgovinu i usluge MASKO D.O.O. Beograd, Јурија Гагарина 227, Београд (у даљем тексту: MASKO D.O.O.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 17. Društvo za telekomunikacije ABA TEL DOO Beograd, Др Агостина Нета 38/14, Нови Београд (у даљем тексту: ABA TEL doo), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;

18. Limes telekomunikacije D.O.O. Despotovac, Takovska 4/II, Деспотовац (у даљем тексту: Limes telekomunikacije d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
19. YU VIDEO SERVIS Zoran Marinković PR Majdanpek, Пролетерска 131/6, Мајданпек (у даљем тексту: YU VIDEO SERVIS), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
20. Друштво за telekomunikacije Madnet doo Pančevo, др Жарка Фогараша 37, Панчево (у даљем тексту: Madnet doo) , евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
21. EXE NET d.o.o. Niš, Цара Душана 85, Ниш (у даљем тексту: EXE NET d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
22. Radnja za telekomunikacije Charlie+ Raška Danijela Pavlović PR, Предрага Вилимоновића 19, Рашка (у даљем тексту: Charlie +), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
23. Preduzeće za informatički inženjering i konsalting Netlogic doo Beograd, Милутина Миланковића 1, Београд (Нови Београд) (у даљем тексту: Netlogic doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
24. Preduzeće za telekomunikacije kablovski distributivni sistem Smiley TV dooVršac, Београдски пут ББ, Вршац (у даљем тексту: Smiley TV doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
25. Privredno društvo Victory media d.o.o. Beograd, Булевар војводе Мишића 51/а, Београд (у даљем тексту: Victory media d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
26. Privredno društvo za trgovinu i usluge DETEL.COM DOO Beograd, Булевар Михаила Пупина 10ж, Београд (Нови Београд) (у даљем тексту: Detel.com doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
27. Privredno društvo za obavljanje delatnosti u telekomunikacijama JOTEL DOO Niš, Булевар Немањића 31/47, Ниш (у даљем тексту: Jotel doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
28. Preduzeće za telekomunikacije Optel Telekom Tim d.o.o. Arandelovac, Кнеза Милоша 263, локал 1, Аранђеловац (у даљем тексту: Optel Telekom Tim d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
29. Preduzeće za audio i video komunikacije AVCOM DOO Beograd, 27. Марта бр. 36 стан 24, Београд (у даљем тексту: AVcom d.o.o.), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
30. АКТОН preduzeće za informatički inženjering doo Beograd, Булевар Михаила Пупина 6/16, Нови Београд (у даљем тексту: Akton doo), евидентиран 2017.

- године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
31. GIMELNET DOO Banatsko Karađorđevo, 1. мај 44, Банатско Карађорђево (у даљем тексту: Gimelnet doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 32. BAU NETWORKS DOO privredno društvo za telekomunikacije Tornjoš, Петефи Шандор 33, Торњош (у даљем тексту: BAU NETWORKS doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 33. Preduzeće za unutrašnju i spoljnu trgovinu TRUF DOO Beograd, Војводе Степе 284/85, Београд (у даљем тексту: TRUF doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 34. Društvo za telekomunikacije ASTRA TELEKOM DOO Beograd, Милентија Поповића 9, Нови Београд (у даљем тексту: Astra Telekom doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 35. Društvo za kablovske telekomunikacije NEXT FIBER DOO Novi Pazar, Стевана Немање 39, Нови Пазар (у даљем тексту: Next Fiber doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ.

Велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се односи на тржиште на коме се операторима корисницима нуди услуга оригинације (започињања) позива путем које могу својим крајњим корисницима, до којих немају остварен директни приступ, пружити ЈДТФ услугу на малопродајном нивоу.

Приликом дефинисања релевантног тржишта, најпре је разматрана супституција на страни тражње на малопродајном и велепродајном нивоу, затим супституција на страни понуде и потенцијална конкуренција, након чега је утврђена географска димензија релевантног тржишта.

Тражња за услугом оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији на велепродајном нивоу (у даљем тексту: велепродајна услуга оригинације позива) директно произлази из тражње за ЈДТФ услугом на малопродајном нивоу. Из тог разлога у оквиру анализе супституције на страни тражње на малопродајном нивоу разматране су врсте приступа путем којих оператори могу својим крајњим корисницима да понуде ЈДТФ услугу. Закључак који произлази из анализе супституције на страни тражње на малопродајном нивоу је да су позиви реализовани преко аналогног (POTS) прикључка и IP прикључка за које постоји посебан резервисани виртуелни канал за пренос говора (укључујући и прикључке путем кабловских мрежа) међусобни супститути и да чине део истог малопродајног тржишта јавно доступне телефонске услуге у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, уз одређена географска ограничења која важе у случају IP прикључака (укључујући и прикључке путем кабловских мрежа).

Код супституције на страни тражње на veleпродајном нивоу, као потенцијални супститути veleпродајној услузи оригинације позива разматране су услуга рашчлањеног приступа локалној петљи, услуга изнајмљивања линија и изградња сопствене приступне мреже. Иако услуге избора и предизбора оператора по својој природи представљају супституте veleпродајној услузи оригинације позива, у периоду који обухвата анализа није било оператора корисника који су користили ове услуге, те нису разматране као потенцијални супститут. Након спроведене анализе, Агенција је закључила да за veleпродајну услугу оригинације позива не постоји одговарајући супститут на veleпродајном нивоу на страни тражње и да у периоду који обухвата анализа није било оператора корисника који су користили veleпродајну услугу оригинације позива.

Када је реч о супституцији на страни понуде на veleпродајном нивоу, Агенција је, након спроведене анализе, закључила да за veleпродајну услугу оригинације позива која се нуди операторима корисницима путем услуге избора или предизбора оператора не постоји одговарајући супститут, да за датом услугом није било тражње у периоду на који се односи ова анализа, као и да су се оператори определили да ЈДФФ услугу својим крајњим корисницима понуде претежно путем сопствене електронске комуникационе мреже за приступ.

На основу анализе супституције, Агенција је закључила да релевантно veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији чини услуга оригинације позива која се пружа другим операторима путем услуге избора или предизбора оператора, као и услуга оригинације која се пружа за сопствене потребе. Veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији укључује све позиве који потичу из јавне телефонске мреже на фиксној локацији, независно од инфраструктуре преко које је реализован приступ до корисника (бакарна парица, коаксијални кабл, оптичко влакно или бежични преносни медијум).

Релевантно veleпродајно тржиште у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у географској димензији чини територија Републике Србије.

С обзиром да Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији није дефинисано као релевантно тржиште, Агенција је применила Тест 3 (три) критеријума и установила да се посматрано тржиште креће у правцу успостављања конкуренције, иако је и даље изложено структурним и економским улазним баријерама. Будући да нису кумулативно испуњена сва три прописана критеријума, Агенција је закључила да veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији не подлеже претходној регулацији.

2 УВОД

На основу надлежности Агенције, које проистичу из Закона, спроводи се анализа велепродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

У складу са одредбом члана 59. став 2. Закона, Агенција одређује релевантна тржишта уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

2.1 Регулаторни оквир у Европској унији

Промене у сектору телекомуникација у Европској заједници отпочеле су средином 80-тих година 20. века, док су до тада у овом сектору били присутни искључиво оператори са својством државних монополиста над мрежом, инфраструктуром и опремом. Основе за либерализацију телекомуникационих мрежа и услуга су постављене прописима које је донела Европска комисија. У Зеленој књизи о развоју заједничког тржишта за телекомуникационе услуге и опрему (COM(87)290), усвојеној 1987. године, су изложени предлози и кораци за спровођење свих потребних промена у правним системима држава чланица ради остваривања либерализације. Сходно томе, државе чланице су приступиле ревидирању својих политика у правцу развоја конкуренције у сектору телекомуникација, а упоредно су доношени прописи на нивоу Заједнице.

Либерализација свих услуга телекомуникација на нивоу Европске уније је завршена у прописаном року, закључно са 1. јануаром 1998. године, уз неколико изузетака: у Луксембургу од јула 1998. године, у Шпанији од децембра 1998. године, у Ирској и Португалу од јануара 2000. године и у Грчкој од јануара 2001. године.

Током 1997. и 1998. године донет је пакет прописа којим је установљен нови регулаторни оквир, са циљем хармонизације прописа и стварања објективних, транспарентних и недискриминаторних услова за све учеснике на тржишту телекомуникација. **Регулаторни оквир из 1998. године** је предвиђао четири тржишта телекомуникација подложна регулацији:

1. тржиште фиксне телефоније (укључујући и инфраструктуру),
2. тржиште мобилне телефоније,
3. тржиште изнајмљених линија и
4. тржиште интерконеције.

Национална регулаторна тела су утврђивала постојање значајне тржишне снаге оператора на основу учешћа на тржишту у висини од 25%, сходно Директиви 97/33/ЕЗ Европског парламента и Савета о интерконецији у телекомуникацијама која се односи на обезбеђивање универзалног сервиса и интероперабилности кроз примену принципа за обезбеђење отворене мреже. Одступање од овог правила је захтевало узимање у обзир додатних критеријума и то: могућност оператора да утиче на тржишне услове, његов промет у односу на величину тржишта, контрола над инфраструктуром за

приступ крајњим корисницима, приступ финансијским ресурсима и искуство у пружању производа и услуга на тржишту.

Технолошки напредак и иновације у погледу понуђених услуга су створили услове за развој информационог друштва у Европској унији. Конвергенција телекомуникационог, медијског и сектора информационих технологија је условила потребу за новим јединственим и технолошки неутралним регулаторним оквиром за електронске комуникационе мреже и услуге. Нови регулаторни оквир је усвојен 2002. године, а у примени је од јула 2003. године. Директиве којима је успостављен **регулаторни оквир из 2002. године** су:

1. Директива 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*);
2. Директива 2002/20/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о овлашћењу у области електронских комуникационих мрежа и услуга (*Authorization Directive*);
3. Директива 2002/19/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и припадајућих средстава (*Access Directive*);
4. Директива 2002/22/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о универзалном сервису и правима корисника у вези са електронским комуникационим мрежама и услугама (*Universal Service Directive*);
5. Директива 2002/58/ЕЗ Европског парламента и Савета од 12. јула 2002. године о обради личних података и заштити приватности у области електронских комуникација (*Directive on Privacy and Electronic Communications*).

Тржишта електронских комуникација подложна ex-ante регулацији сходно регулаторном оквиру из 2002. године су дефинисана у складу са принципима и методологијом права конкуренције Европске уније, што није био случај са претходним регулаторним оквиром. Национална регулаторна тела спроводе поступак анализе тржишта према Смерницама Комисије о анализи тржишта и процени значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира Заједнице за електронске комуникационе мреже и услуге (2002/С 165/03) (у даљем тексту: Смернице Комисије о анализи тржишта). Сврха ових смерница јесте да се национална регулаторна тела усмере у извршавању својих обавеза које се односе на дефинисање тржишта и процену значајне тржишне снаге. Према члану 15. став 3. Оквирне директиве, национална регулаторна тела би требало да у највећој могућој мери узму у обзир ове смернице. Процена значајне тржишне снаге се, за разлику од правила из регулаторног оквира из 1998. године, не врши искључиво на основу тржишног учешћа, већ и других критеријума значајних за оцену постојања појединачне или заједничке значајне тржишне снаге и то: укупна величина субјекта, контрола над инфраструктуром која се не може лако реплицирати, технолошке предности, недостатак преговарачке моћи купаца, лак и повлашћен приступ тржишту капитала и изворима финансирања, диверсификација производа и услуга, економија обима, економија ширине, вертикална интеграција, развијеност

дистрибуције и мреже продаје, недостатак тржишног такмичења и баријере у експанзији.

Поступак анализе тржишта према Смерницама Комисије о анализи тржишта обухвата следеће кораке:

1. дефинисање релевантних тржишта;
2. анализу релевантних тржишта и идентификовање оператора са ЗТС;
3. одређивање обавеза оператору са ЗТС ради спречавања злоупотребе доминантног положаја.

Европска комисија је, на основу члана 15. Оквирне директиве 2002/21/ЕЗ, донела Препоруку од 11. фебруара 2003. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2003/311/ЕЗ). Препоруком је предвиђено осамнаест релевантних тржишта, од којих је седам малопродајних и једанаест велепродајних тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
2. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
3. малопродајно тржиште јавно доступне локалне и/или националне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
4. малопродајно тржиште јавно доступне међународне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
5. малопродајно тржиште јавно доступне локалне и/или националне телефонске услуге на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
6. малопродајно тржиште јавно доступне међународне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
7. малопродајно тржиште основног скупа изнајмљених линија;
8. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
9. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
10. велепродајно тржиште услуге транзитирања саобраћаја у фиксној јавној телефонској мрежи;
11. велепродајно тржиште рашчлањеног приступа (укључујући дељени приступ) петљама и потпетљама у сврху омогућавања широкопојасних и гласовних услуга;
12. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
13. велепродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
14. велепродајно тржиште изнајмљивања преносних сегмената телекомуникационе мреже;
15. велепродајно тржиште приступа и оригинације позива у јавној мобилној телефонској мрежи;
16. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;

17. veleprodajno nacionalno trzishte za mejunarodni roming u javnim mobilnim mrezaма;
18. veleprodajno trzishte usluga emitovanja prenosa, kojima se emitovani sadrzaj isporuchuje krajnjim korisnicima.

Након четири године примене наведене препоруке, Комисија је усвојила нову Препоруку Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ, имајући у виду развој тржишта током времена. Овом препоруком је прописано седам релевантних тржишта, од којих су шест veleprodajna trzishta и једно малопродајно тржиште, и то:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне и нерезиденцијалне кориснике;
2. veleprodajno trzishte originaције позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. veleprodajno trzishte терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
4. veleprodajno trzishte (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији;
5. veleprodajno trzishte широкопојасног приступа;
6. veleprodajno trzishte изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
7. veleprodajno trzishte терминације позива у мобилној мрежи.

Национална регулаторна тела могу, сходно Препоруци Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ, идентификовати и друга релевантна тржишта подложна претходној регулацији поред тржишта одређених овом препоруком након спровођења Теста 3 (три) критеријума, који подразумева да су истовремено испуњена три критеријума:

4. присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
5. структура тржишта таква да не тежи развоју делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода;
6. немогућност да се само применом права конкуренције адекватно отклоне недостаци на тржишту.

Имајући у виду потребу за изменама у постојећем регулаторном оквиру у светлости технолошког напретка и развоја тржишта, са циљем унапређења конкуренције и обезбеђења права крајњих корисника, Европски парламент и Савет министара Европске уније су у новембру 2009. године усвојили нови регулаторни оквир у области електронских комуникација. **Регулаторни оквир из 2009. године** се састоји из две директиве и једне уредбе:

1. Директива 2009/140/ ЕЗ Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године којом се врше измене: Директиве 2002/21/ ЕЗ о заједничком оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге, Директиве 2002/19/ ЕС о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и припадајућих средстава и Директиве 2002/20/ ЕС о овлашћењу у области електронских комуникационих мрежа и услуга;

2. Директива 2009/136/ЕЗ Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године којом се мењају: Директива 2002/22/ЕЗ о универзалном сервису и правима корисника у вези са електронским комуникационим мрежама и услугама, Директива 2002/58/ЕЗ о обради личних података и заштити приватности у области електронских комуникација, Уредба број 2006/2004 о сарадњи националних органа надлежних за примену прописа о заштити права потрошача;
3. Уредба (ЕЗ) број 1211/2009 Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године о оснивању Тела европских регулатора за електронске комуникације (BEREC) и Канцеларије.

Од 2009. до 2014. године усвојене су следеће препоруке у вези са тржиштем електронских комуникација:

- 1) Препорука Комисије од 7. маја 2009. године о регулацији цена фиксне и мобилне терминације позива у Европској унији (2009/396/ЕЗ);
- 2) Препорука Комисије од 20. септембра 2010. године о регулисаном приступу приступним мрежама следеће генерације (2010/572/ЕУ);
- 3) Препорука Комисије од 11. септембра 2013. године о јединственим обавезама недискриминације и трошковним методологијама у циљу унапређења конкуренције и побољшања инвестиционе климе у области широкопојасног приступа (2013/466/ЕУ).

Како би се олакшао и подстакло развој мрежа великих брзина, Европски парламент и Савет су усвојили Директиву 2014/61/ЕУ од 15. маја 2014. године о мерама за смањење трошкова развоја електронских комуникационих мрежа великих брзина.

Европска комисија је донела нову Препоруку Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, којом је предвиђено да су следећа тржишта подложна претходној регулацији:

1. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
2. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
3. а) велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији;
б) велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште;
4. велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији.

У септембру 2016. године у Европској унији је покренут поступак усвајања нове Оквирне директиве објављивањем Предлога директиве, којом ће бити успостављен нови регулаторни оквир за електронске комуникације. Један од основних циљева доношења новог регулаторног оквира је стварање услова за стимулацију инвестиција у развој електронских комуникационих мрежа и нових напредних услуга.

У табели 1. дат је преглед свих тржишта подложних претходној регулацији сходно одредбама препорука Европске комисије о релевантним тржиштима из 2003, 2007. и 2014. године.

Табела 1. Тржишта подложна претходној регулацији према препорукама Европске комисије

Тржишта	Препоруке Европске комисије		
	2003/ 311/ЕЗ	2007/ 879/ЕЗ	2014/710/ЕУ
Малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији	1 и 2	1	
Малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге	3-6		
Малопродајно тржиште основног скупа изнајмљених линија	7		
Велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи	8	2	
Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи	9	3	1. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији
Велепродајно тржиште услуге транзитирања саобраћаја у фиксној јавној телефонској мрежи	10		
Велепродајно тржиште рашчлањеног приступа	11	4	3. а) Велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији
Велепродајно тржиште широкопојасног приступа (bitstream)	12	5	3. б) Велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште
Велепродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже	13	6	4. Велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији
Велепродајно тржиште изнајмљивања преносних сегмената телекомуникационе мреже	14		
Велепродајно тржиште приступа и оригинације позива у мобилној мрежи	15		
Велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи	16	7	2. Велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи
Велепродајно тржиште за међународни роинг	17		
Велепродајно тржиште услуга емитовања преноса	18		

2.2 Правни оквир за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији

Закон којим се регулише област електронских комуникација је усклађен са европским регулаторним оквиром из 2002. године и Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ.

Одредбом члана 60. став 1. Закона је прописана надлежност Агенције да врши анализу релевантних тржишта.

Део који се односи на тржишта подложна претходној регулацији и обавезе оператора са ЗТС је уређен одредбама чл. 59-71. Закона.

Агенција, сходно законским одредбама, спроводи поступак анализе тржишта који подразумева:

1. одређивање релевантних тржишта,
2. анализу релевантних тржишта,
3. одређивање оператора са значајном тржишном снагом и његових обавеза.

Одредбама члана 59. Закона је прописано да претходној регулацији подлежу тржишта на којима постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на којима није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на којима се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције. Тржишта која подлежу претходној регулацији, односно релевантна тржишта у смислу Закона, одређује Агенција уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

На основу члана 59. став 2. Закона, Агенција је 2011. године донела Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“, број 59/11), којом је утврђено да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљених линија;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
8. малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја;
9. малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.

Релевантна тржишта подложна претходној регулацији су одређена уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ, која предвиђа седам

релевантних тржишта уз могућност одређивања других релевантних тржишта након спровођења Теста 3 (три) критеријума. Агенција је за малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја и малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације установила да су испуњена сва три предвиђена критеријума, те су наведеном одлуком одређена као релевантна тржишта подложна претходној регулацији.

Сагласно члану 60. Закона, Агенција најмање једном у три године врши анализу релевантних тржишта, а по потреби и додатних тржишта, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о анализи тржишта и утврђивању значајне тржишне снаге.

Агенција је у 2016. години, након спроведеног поступка анализе малопродајног тржишта дистрибуције медијских садржаја и малопродајног тржишта јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације, донела Одлуку о измени Одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“, број 106/16), којом су ова два тржишта престала да буду тржишта подложна претходној регулацији. Агенција је за малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја и малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације установила да нису кумулативно испуњена сва три критеријума, те да ова тржишта више нису релевантна тржишта подложна претходној регулацији. Наведена одлука је ступила на снагу у јануару 2017. године, када су оператори на поменути тржиштима престали да буду оператори са ЗТС у смислу члана 62. тачка 5. Закона.

Оператор, према одредби члана 61. став 1. Закона, има значајну тржишну снагу на релевантном тржишту ако појединачно или удружено са другим операторима има положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената и корисника услуга.

Приликом утврђивања појединачне значајне тржишне снаге, сходно одредби члана 61. став 2. Закона, нарочито се узимају у обзир следећи критеријуми:

1. величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
3. технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
7. економија обима;
8. економија опсега;
9. степен вертикалне интеграције;
10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
11. недостатак потенцијалне конкуренције;
12. постојање препрека за ширење.

Када Агенција, на основу спроведене анализе тржишта, утврди да на релевантном тржишту (као и на уско повезаном тржишту) не постоји делотворна конкуренција, она након спроведених јавних консултација доноси решење којим одређује оператора са ЗТС на том тржишту и одређује му најмање једну обавезу из члана 63. Закона, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака на посматраном тржишту, претходним улагањима, подстицању даљих улагања и могућностима за остваривање разумне стопе повраћаја на уложена средства.

Према одредби члана 63. Закона, оператору са ЗТС се одређују обавезе:

1. објављивања одређених података;
2. недискриминаторног поступања;
3. рачуноводственог раздвајања;
4. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контроле цена и примене трошковног рачуноводства;
6. пружања основног скупа изнајмљених линија;
7. обезбеђивања могућности за избор и предизбор оператора;
8. пружања малопродајних услуга под одређеним условима.

Агенција, у складу са одредбом члана 62. став 4. Закона, прати примену обавеза одређених оператору са ЗТС и по службеној дужности преиспитује донето решење најмање једном током периода од три године од дана доношења, те сходно утврђеном стању одлучује у вези са обавезама оператора са ЗТС.

Одредбом члана 60. Закона је, између осталог, прописано да Агенција у поступку анализе тржишта сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције. Агенција и Комисија за заштиту конкуренције су 17. маја 2011. године потписале Протокол о међусобној сарадњи.

Агенција у циљу хармонизације са регулативом Европске уније, спроводи поступак анализе veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, сагласно одредби чл. 59. став 2. и 60. став 1. Закона, уз примену Препоруке Комисије од 9. октобра 2014. године о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, ради утврђивања да ли је ово тржиште и даље релевантно, односно подложно претходној регулацији, у циљу доношења нове одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ. Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ ово тржиште није дефинисано као релевантно тржиште подложно претходној регулацији, те сходно тачки 2. ове препоруке, Агенција спроводи анализу veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији применом Теста 3 (три) критеријума) ради утврђивања да ли је наведено тржиште и даље тржиште подложно претходној регулацији.

2.3 Преглед досадашњих активности

Решењем број 1-02-34900-20/15-4 од 07.12.2015. оператор Телеком Србија а.д. одређен је за оператора са значајном тржишном снагом на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

Наведеним решењем су оператору са значајном тржишном снагом одређене следеће обавезе:

1. објављивања одређених података у форми стандардне понуде;
2. недискриминаторног поступања;
3. рачуноводственог раздвајања;
4. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контроле цена и примене трошковног рачуноводства.

Дана 28.12.2015. године Агенције је упутила захтев број: 1-02-34900-20/15-6 оператору Телеком Србија а.д., којим од оператора тражи да у складу са својим регулаторним обавезама достави нову Стандардну понуду за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом предузећа за телекомуникације Телеком Србија а.д. (у даљем тексту: Стандардна понуда), која укључује и veleпродајну услугу оригинације позива. Телеком Србија а.д. је поступио у складу са захтевом и својим регулаторним обавезама, те је Агенцији доставио Стандардну понуду 20.6.2016. године и објавио је на својој интернет страници.

Након тога, дана 1.6.2017. године Телеком Србија а.д. је Агенцији доставио измењену Стандардну понуду у делу који се односио на терминацију позива према бројевима посебних услуга које пружа Телеком Србија а.д. и према службама помоћи и услугама од јавног интереса, као и у Поглављу 8. члан 8.5 став 2. — Међународни телефонски саобраћај, Поглављу 9. члан 9.4.2. — Средства обезбеђења плаћања и Поглављу 14. члан 14.1. у ставу 1. — Прекид пружања услуга међуповезивања. Након анализе достављене Стандардне понуде од стране Агенције, Телеком Србија а.д. је дана 21.6.2017. године доставио измењен текст Стандардне понуде у складу са захтевом Агенције и исту објавио на својој интернет страници.

3 ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Релевантно тржиште у сектору електронских комуникација представља скуп свих понуђених услуга електронских комуникација на одређеном географском подручју, које се по својим карактеристикама, наменама и ценама могу међусобно супституисати, односно које крајњи корисници користе за исте сврхе. Поступак дефинисања релевантног тржишта обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде, утврђивање постојања потенцијалне конкуренције и одређивање његове географске димензије. Дефинисање релевантног тржишта представља основ за спровођење анализе тржишта.

У контексту ове анализе, релевантно veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи са фиксне локације се односи на тржиште на коме се операторима нуди veleпродајна услуга оригинације позива путем које могу својим крајњим корисницима, до којих немају остварен директни приступ, пружити услугу одлазног позива на малопродајном нивоу.

3.1 Карактеристике релевантног тржишта

Основни елементи од којих се састоји пружање услуге позива су оригинација (започињање) позива, транзитирање позива (које укључује рутирање и комутацију, при чему транзитирање може бити вишеструко) и терминација (завршавања) позива. Оператор који нуди малопродајну услугу позива може да поједине или све наведене елементе купи или пружи путем сопствене мреже, у зависности од њене развијености.

Veleпродајна услуга оригинације позива представља саставни део сваког позива, тако да је veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији директно повезано са малопродајним тржиштем ЈДТФ услуге са фиксне локације и зависно је од њега.

3.1.1 Оператори јавно доступне телефонске услуге преко фиксне јавне телефонске мреже

Период на који се анализа veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији односи обухвата податке прикупљене од оператора путем годишњих упитника за 2014, 2015. и 2016. годину.

Према одредби члана 149. став 1. Закона о електронским комуникацијама, од 1. јануара 2012. године на пружање ЈДТФ услуге преко јавне фиксне електронске комуникационе мреже примењује се режим општег овлашћења, па је на дан 1.10.2017. године за

пружање ЈДТФ услуге преко фиксне електронске комуникационе мреже у Републици Србији било регистровано 35 оператора, од којих су три оператора имаоци лиценци, и то:

1. Телеком Србија а.д., коме је дана 13.4.2007. године издата Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, као и Лиценца за CDMA која је издата дана 17.6.2009. године;
2. Orion telekom d.o.o. (претходни назив: Media Works), коме је 2009. године издата Лиценца за CDMA;
3. Telenor d.o.o., коме је дана 22.1.2010. године издата Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, а почео је са пружањем услуга из наведене лиценце у јануару 2011. године;

Поред наведених ималаца лиценци за јавну говорну услугу преко фиксне мреже, на дан 1.10.2017. године било је регистровано још 32 оператора за пружање ЈДТФ услуге преко јавне фиксне електронске комуникационе мреже:

4. SBB d.o.o.;
5. Invest-Inženjering d.o.o.;
6. I.KOM d.o.o.;
7. KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o.;
8. SAT-TRAKT d.o.o.;
9. Beotelnet-ISP d.o.o.;
10. Radijus vector d.o.o.;
11. Telemark Systems d.o.o.;
12. VIP Mobile d.o.o.;
13. Softnet d.o.o.;
14. BPP Ing d.o.o.;
15. ЈП Пошта Србије;
16. MASKO D.O.O.;
17. ABA TEL doo;
18. Limes telekomunikacije d.o.o.;
19. YU VIDEO SERVIS;
20. Madnet доо;
21. EXE net d.o.o.;
22. Charlie +;
23. Netlogic doo;
24. Smiley TV doo;
25. Victory media d.o.o.;
26. Detel.com doo;
27. Jotel doo;
28. Optel Telekom Tim d.o.o.;
29. AVcom d.o.o.;
30. Akton doo;
31. Gimelnet doo;
32. BAU NETWORKS doo;

33. TRUF doo;
34. Astra Telekom doo;
35. Next Fiber doo.

3.1.2 Електронске комуникационе мреже за пружање јавно доступне телефонске услуге на фиксној локацији

Када је реч о преносу говора, фиксне телефонске мреже се технолошки могу поделити на мреже базиране на комутацији кола (*circuit switched*), као што је класична PSTN (*Public Switched Telephone Network*) мрежа и на мреже базиране на комутацији пакета (*Packet Switched*), какве су савремене IP мреже.

Највећи оператор ЈДТФ услуге преко класичне PSTN мреже је Телеком Србија а.д.. Ово је једини оператор који располаже мрежом бакарних парица преко којих омогућава ЈДТФ услугу на готово целокупној територији Републике Србије. Осим пружања ЈДТФ услуге, преко ове мреже оператор Телеком Србија а.д. омогућава и друге услуге, као што су широкопојасни приступ интернету и дистрибуција медијских садржаја. Поред бакарних парица, Телеком Србија а.д. приступ до својих корисника остварује и путем оптичких влакана и фиксном бежичном мрежом (CDMA).

У периоду израде анализе, Телеком Србија а.д. се налази у процесу модернизације мреже која подразумева миграцију са PSTN мреже на савремене IP/IMS (*IP Multimedia Subsystem*) мреже нове генерације (NGN – *Next Generation Networks*), те се у будућности очекује постепени прелазак свих корисника и сервиса на одговарајућу савремену IP архитектуру, што ће Агенција у наредном периоду наставити да прати.

Приступ до корисника путем фиксне бежичне мреже (CDMA), осим Телеком Србија а.д., омогућава и Orion telekom d.o.o., чија је мрежа у потпуности пакетског типа, реализована преко soft switch-a, уз примењену SIP сигнализацију.

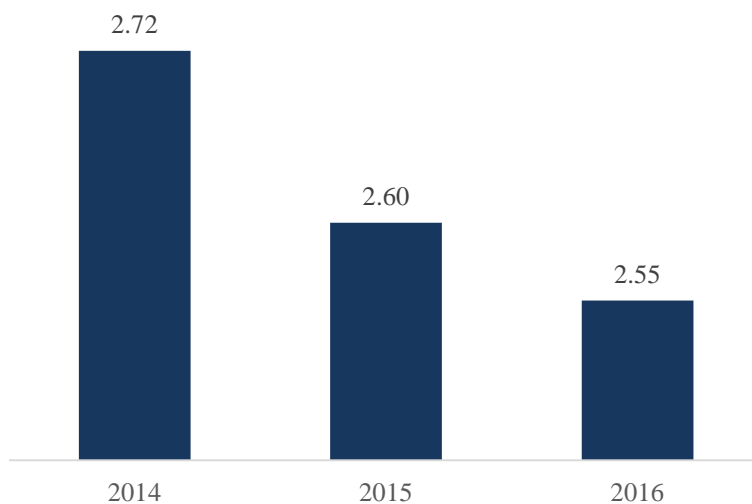
Мреже осталих оператора, код којих се веза са крајњим корисником у већини случајева реализује путем коаксијалног кабла и/или оптиком, су, такође, хијерархијски другачије уређене у односу на мрежу Телеком Србија а.д. и већином базиране на IP технологији, са приступним сегментом мреже у власништву самих оператора, док *core* и транспортне сегменте мреже оператори поседују или изнајмљују од других оператора.

Осим могућности да се изнајме одређени сегменти мреже, Стандардном понудом за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом предузећа за телекомуникације Телеком Србија а.д. (у даљем тексту: Стандардна понуда за међуповезивање Телеком Србија а.д.) предвиђена је и могућност велепродајне услуге избора и предизбора оператора. У периоду који обухвата ова анализа, Телеком Србија а.д. је био једини оператор који је у својој понуди имао ову велепродајну услугу.

У периоду који обухвата анализа није било оператора корисника који су користили услуге избора и предизбора оператора коју нуди Телеком Србија а.д..

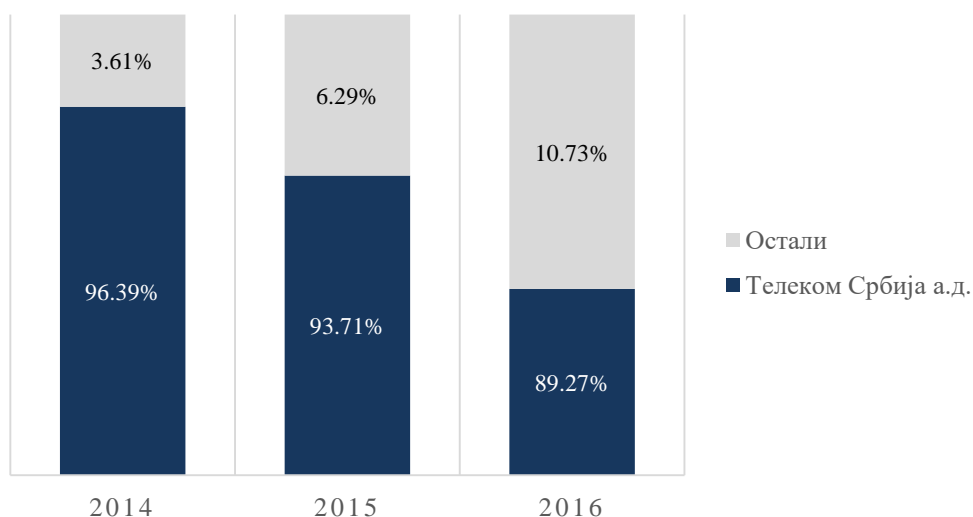
3.1.3 Трендови на тржишту јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације

Број претплатника јавне телефонске услуге преко фиксне електронске комуникационе мреже је у константном паду и на крају 2016. године је износио 2,55 милиона.

Слика 1: Број претплатника фиксне телефонске услуге (у милионима)

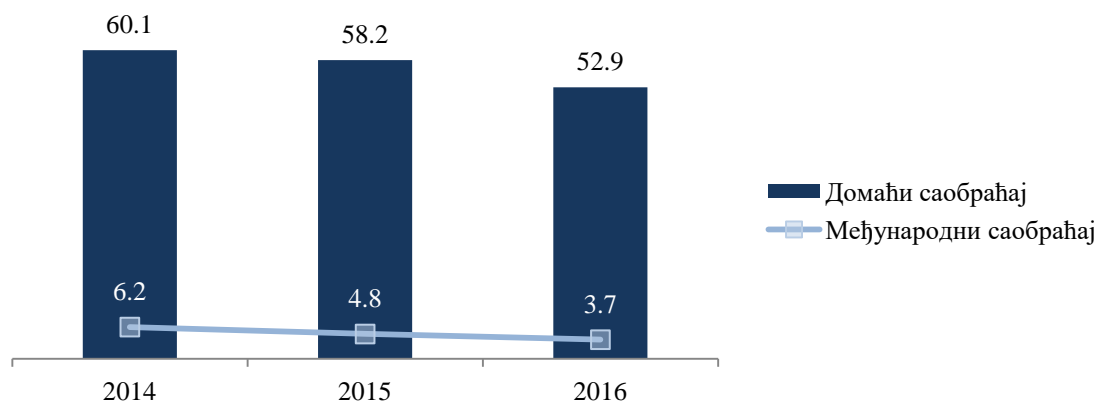
Пад броја претплатника је био изражен у случају Телеком Србија а.д., док број корисника других оператора има растући тренд.

Слика 2: Расподела броја претплатника између Телеком Србија а.д. и осталих оператора

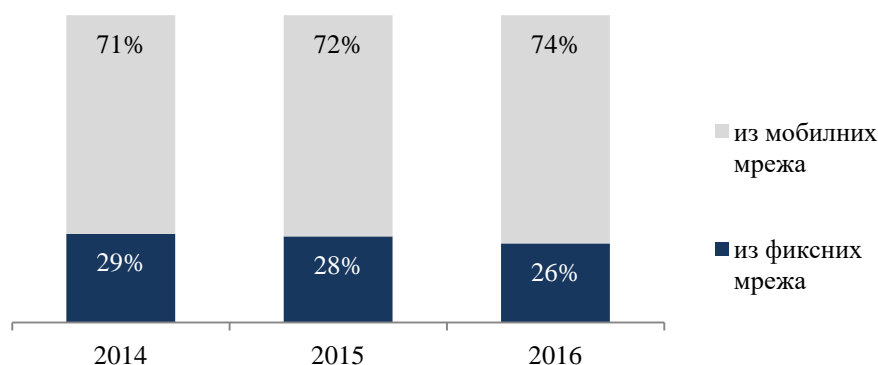
Укупан саобраћај остварен преко фиксне мреже у 2016. години износи око 5,3 милијарди минута у домаћем саобраћају и 374 милиона минута у међународном саобраћају. У домаћи саобраћај су урачунати саобраћај ка сопственој фиксној мрежи, ка фиксним мрежама других оператора, ка мрежама мобилних оператора и ка кратким кодовима, док међународни саобраћај укључује и одлазни и долазни међународни саобраћај.

Као што је приказано на Слици 3, тенденција смањења саобраћаја оствареног преко фиксне мреже се наставља из године у годину. Просечан годишњи пад укупног саобраћаја (домаћег и међународног) у посматраном периоду износи 7,3%. Највећи пад у посматраном периоду претрпео је међународни саобраћај (21,7%), што је последица све већег коришћења апликација за пренос говора путем интернета. Просечан годишњи пад домаћег саобраћаја у посматраном периоду износи 5,96% и може се, такође, образложити променама навика корисника, односно све чешћом употребом апликација за пренос говора путем интернета, као и постепеним преласком на коришћење ЈДТФ услуге путем мобилне мреже.

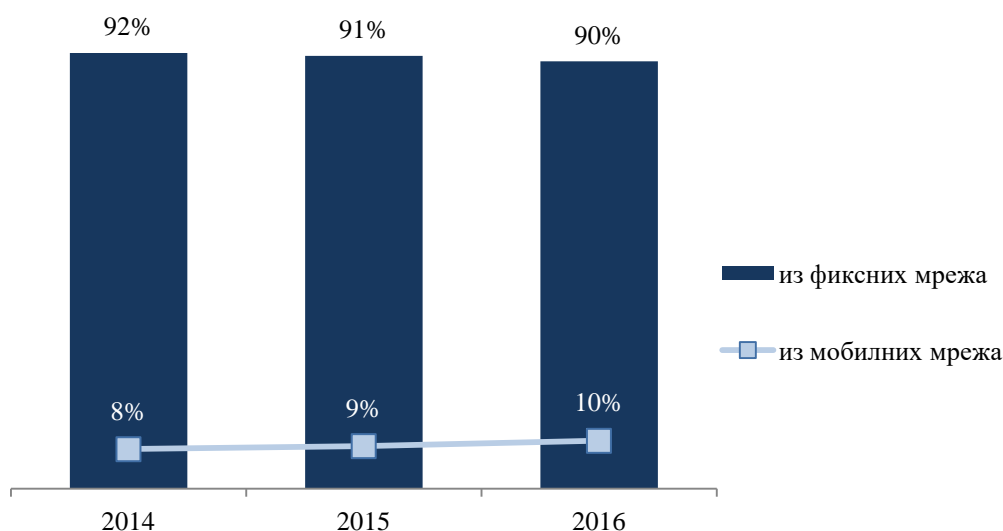
Слика 3: Домаћи и међународни саобраћај (у стотинама милиона минута)

Посматрајући удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном обиму одлазног домаћег саобраћаја, који је илустрован на Слици 4, може се констатовати да удео одлазног саобраћаја генерисаног из фиксних мрежа карактерише благи пад, док је удео мобилног одлазног саобраћаја у укупном обиму одлазног домаћег саобраћаја у порасту.

Слика 4: Удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном одлазном домаћем саобраћају

Исто тако, посматрајући удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном обиму одлазног саобраћаја ка фиксним мрежама (Слика 5), може се уочити да је одлазни саобраћај ка фиксним мрежама који потиче из мобилних мрежа у благом порасту, док је одлазни саобраћај ка фиксним мрежама који генеришу корисници из фиксних мрежа у благом паду.

Слика 5: Удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном саобраћају ка фиксним мрежама

3.1.4 Велепродајно тржиште оригинације позива

Велепродајне услуге које омогућавају оригинацију позива укључују следеће услуге:

1. избор оператора (CS – *Carrier Selection*) и
2. предизбор оператора (CPS – *Carrier Preselection*)

Велепродајне услуге избора и предизбора оператора омогућавају алтернативним операторима да својим крајњим корисницима, који нису повезани на њихову мрежу за приступ, понуде услугу остваривања позива.

Избор и предизбор оператора омогућавају крајњем кориснику да за остваривање позива, поред приступног оператора (што је најчешће традиционални телекомуникациони оператор), изабере и једног од више оператора посредника, преко којих ће остварити позив. За остваривање позива се, у том случају, користе услуге приступног оператора (на кога је корисник физички везан) само у делу оригинације позива, док је за даље остваривање позива одговоран оператор посредник, кога је корисник изабрао путем избора или предизбора оператора.

Коришћење наведених услуга од стране алтернативних оператора у Европи је доживело експанзију и врхунац у периоду између 2003. и 2005. године² и од тада је у сталном паду. Пад тражње за услугама избора или предизбора оператора је у директној корелацији са повећаном тражњом за другим регулисаним veleпродајним услугама које омогућавају операторима директан приступ крајњем кориснику и самим тим пружање сопствених услуга базираних на преносу говора путем интернет протокола.

Услуге избора и предизбора оператора је, у периоду на који се односи анализа, нудио само оператор Телеком Србија а.д. према условима који су детаљно описани и наведени у Стандардној понуди.

Избор оператора од стране крајњег корисника врши се бирањем кратког кода за избор оператора у складу са Планом нумерације. Након бирања кратког кода за избор оператора, крајњи корисник треба да бира цифре које одређују одредиште према којем се прослеђује позив.

Предизбор оператора од стране крајњег корисника реализује се тако што крајњи корисник унапред бира оператора преко кога ће да реализује одређене телефонске услуге, а сам позив се реализује бирањем одређеног броја цифара које одређују одредиште према којем се прослеђује позив, без бирања префикса за избор оператора.

Алтернативни оператор у том случају мора бити истовремено и корисник veleпродајне услуге избора или предизбора оператора.

У периоду који обухвата анализа није било оператора корисника veleпродајне услуге избора и предизбора оператора.

3.2 Меродавно тржиште у димензији услуга

Све услуге које су међусобно заменљиве, односно које представљају међусобне супституте, формирају исто тржиште у димензији услуга. При одређивању димензије услуга полази се од супституције на страни тражње и супституције на страни понуде.

На veleпродајном нивоу, оригинација позива представља услугу која се нуди:

- сопственом предузећу (*self supply*), као нераздвојиви део ЈДФФ услуге за сопствене кориснике, и
- алтернативним операторима како би крајњим корисницима, који нису повезани на њихову мрежу за приступ, били у могућности да понуде услугу остваривања позива.

Тражња за veleпродајном услугом оригинације позива директно произилази од тражње за ЈДФФ услугом на малопродајном нивоу. Из овог разлога је за утврђивање услуга

² Експланаторни меморандум који прати документ Препоруку Комисије о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) у складу са Директивом 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге

које представљају међусобне супституте на veleпродајном нивоу неопходно размотрити начине на које оператори могу крајњим корисницима омогућити ЈДФФ услугу на малопродајном нивоу.

3.2.1 Супституција на страни тражње – малопродајни ниво

Како би се дефинисао скуп услуга које се са становишта крајњег корисника сматрају супститутима на малопродајном тржишту, посматра се одговор корисника на мало, али трајно повећање цене услуге коју тренутно користи. Уколико би корисник био спреман да у том случају пређе на другу услугу сличне цене и карактеристика код истог оператора или исту или сличну услугу другог оператора, ове се услуге могу сматрати међусобним супститутима.

ЈДФФ услуга односи се на све врсте позива крајњег корисника из јавне телефонске мреже, односно на позиве према:

- фиксним мрежама националних оператора;
- мобилним мрежама националних оператора;
- фиксним или мобилним мрежама у иностранству.

Крајњи корисници ЈДФФ услуге могу бити физичка лица (резиденцијални корисници) и правна лица (пословни корисници).

У зависности од врсте мреже, ЈДФФ услуга на малопродајном тржишту може бити понуђена крајњим корисницима преко различитих врста приступа, и то:

- а) приступа реализованог преко аналогног (POTS) прикључка,
- б) приступа реализованог преко дигиталног (ISDN) прикључка,
- в) приступа реализованог преко фиксног бежичног (FWA односно CDMA) прикључка,
- г) приступа реализованог преко IP прикључка,
- д) приступа реализованог преко прикључка путем кабловских мрежа
- ђ) приступа реализованог коришћењем CLL технологије,
- е) приступа реализованог преко мобилне мреже.

Основне карактеристике приступа реализованог преко наведених врста прикључака су следеће:

а) Приступ реализован преко аналогног POTS прикључка

Аналогним (POTS) прикључком је корисницима обезбеђен један канал брзине 64 kbit/s, који подржава пренос говора, факс порука и података брзином до 56 kbit/s, као и приступ ускопојасном интернету (dial-up). Преко ове врсте приступа је у 2016. години било реализовано око 82% укупног броја активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији. Највећи број претплатника ЈДФФ услуге реализованих преко аналогног POTS прикључка у

посматраном периоду имао је оператор Телеком Србија а.д. POTS прикључци су чинили 92% укупног броја активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији Телеком Србија а.д.,

б) Приступ реализован преко ISDN прикључка

ISDN прикључак представља прикључак којим се корисницима обезбеђују два или више канала за истовремени пренос говора и података. Постоје два основна типа ISDN прикључка – основни ISDN (*Basic Rate Access - BA*) и примарни ISDN (*Primary Rate Access - PA*) прикључак. Основни ISDN прикључак се састоји од два В канала с брзинама од 64 kbit/s, који служе за пренос података и једног D канала брзине 16 kbit/s, који служи за сигнализацију.

Примарни ISDN прикључак се састоји од тридесет В канала с брзинама од 64 kbit/s за пренос података и једног сигнализацијског D канала брзине 64 kbit/s. ISDN приступ омогућава пружање свих услуга као и аналогни POTS приступ, уз изванредан број додатних услуга које нису довољно значајне да би се такав начин приступа, са тржишног становишта, битно разликовао од POTS приступа.

Приступ преко ISDN прикључка је у 2016. години реализован за око 2% укупног броја активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији, а број ISDN претплатника је за 19% мањи у односу на 2015. годину и износио је око 41 хиљаду. Примарни приступ има 5% ISDN претплатника, док преостали претплатници имају базни приступ. Очекивано, приступ коришћењем овог типа прикључка показује тенденцију пада, што је последица технолошке миграције корисника на напредније IP базирани технологије. Према подацима расположивим Агенцији, приступ преко традиционалног ISDN прикључка омогућава оператор Телеком Србија а.д.

в) Приступ реализован преко CDMA прикључка

Приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се може остварити и путем фиксног бежичног приступа тј. бежичним претплатничким прикључком FWA – CDMA. Ова услуга је значајна првенствено у недовољно развијеним и руралним подручјима, где изградња фиксне електронске комуникационе инфраструктуре није била економски оправдана. Приступ путем CDMA прикључка у Републици Србији омогућавају Телеком Србија а.д. и Orion telekom d.o.o, а у 2016. години преко овог вида приступа реализовано је 2% укупног броја активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији.

г) Приступ реализован путем IP прикључка

Развој IP технологије омогућава кориснику приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у сврху пружања ЈДТФ услуге у комбинацији с једном или више електронских комуникационих услуга. Приступ јавној телефонској мрежи

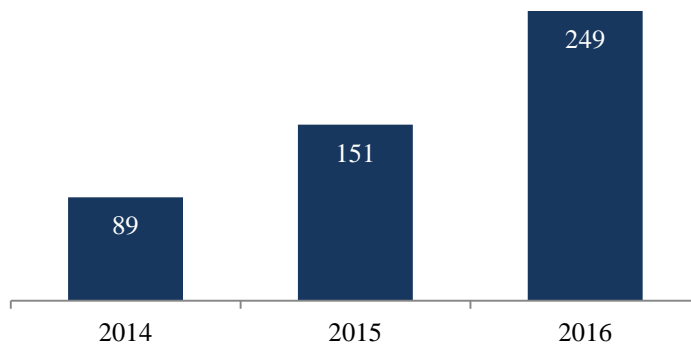
на фиксној локацији преко IP прикључка заснива се на преносу говора коришћењем IP протокола преко широкопојасног приступа.

Преко ове врсте прикључака позиви се могу реализовати као управљани (*managed*) позиви или неуправљани (*unmanaged*) позиви, у зависности од тога да ли је за пренос говора обезбеђен посебан виртуелни канал.

Постојање виртуелног канала за пренос говорног саобраћаја омогућава да се гарантује квалитет говорног сервиса кроз целу телефонску мрежу, и у посматраном периоду је на овај начин реализовано око 4% укупног броја активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији. У контексту ове анализе, под IP прикључком са обезбеђеним посебним виртуелним каналом за пренос говорног саобраћаја подразумевају се прикључци реализовани преко широкопојасног приступа коришћењем xDSL технологије и бакарне паричне инфраструктуре, као и прикључци који се реализују путем директног оптичког приступа. Највећи број претплатника ЈДФТ услуге реализованих преко овог вида приступа у посматраном периоду имао је оператор Телеком Србија а.д.

д) Приступ реализован путем кабловских мрежа

Крајњи корисник може остварити приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и путем кабловског прикључка, односно, путем кабловских мрежа за приступ оператора дистрибуције медијских садржаја. Приступ путем кабловских мрежа остварује се употребом коаксијалног кабла, оптичког кабла или хибридне оптичко-коаксијалне мреже, којом се истовремено пружа и услуга кабловске телевизије и/или приступа интернету. Приступ реализован путем кабловских мрежа такође спада у приступ путем IP прикључка, али ће, с обзиром на то да чине значајан део тржишта, у контексту ове анализе бити разматран као посебна категорија. Иако је првобитна намена кабловске мреже била дистрибуција медијског садржаја, данас све више оператора дистрибуције медијских садржаја, након одређених техничких надоградњи мреже, својим крајњим корисницима нуде услугу приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, ЈДФТ услугу и услуге преноса података, тако да овај вид приступа учествује са око 10% у укупном броју активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији и у константном је порасту, као што је приказано на Слици 6.

Слика 6: Број корисника који ЈДТФ услугу користе преко приступа реализованог путем кабловских мрежа (у хиљадама)

ђ) Приступ реализован коришћењем CLL технологије

Услуга CLL представља обезбеђивање јавне говорне услуге на фиксној локацији коришћењем инфраструктуре мобилне мреже.

У Републици Србији, коришћење CLL технологије за пружање малопродајне услуге приступа је ограничено на рурална подручја, односно на места у којима има до 1500 становника, уз обавезу оператора да квалитет услуге буде у складу са прописаним параметрима. Овај вид приступа учествује са мање од 1% у укупном броју активних претплатника јавне телефонске мреже на фиксној локацији.

е) Приступ реализован путем мобилне мреже

ЈДТФ услуга се на малопродајном нивоу, осим путем јавне телефонске мреже на фиксној локацији и наведених врста прикључака, може реализовати и коришћењем мрежа мобилних оператора. Овај вид приступа су у периоду који обухвата анализа омогућавали оператори Телеком Србија а.д., Telenor d.o.o. и VIP Mobile d.o.o.

На основу наведеног, може се закључити да је најзаступљенији вид приступа за потребе пружања ЈДТФ услуге у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији приступ реализован путем аналогног (POTS) прикључка, који чини 82% укупног броја активних претплатника, те ће се потенцијални супститути на страни тражње на малопродајном нивоу разматрати у односу на ЈДТФ услугу реализовану преко аналогног (POTS) прикључка.

Узимајући у обзир малу заступљеност ISDN, CDMA и CLL прикључака у односу на укупан број активних прикључака јавне телефонске мреже на фиксној локацији, ЈДТФ услуга реализована путем ISDN, CDMA прикључака као и коришћењем CLL технологије се у анализи неће посебно разматрати.

У сврху одређивања међусобно заменљивих услуга на малопродајном нивоу, као потенцијални супститути у односу на ЈДТФ услугу реализовану преко аналогног (POTS) прикључка разматраће се позиви реализовани преко IP прикључка, позиви реализовани преко прикључка путем кабловских мрежа и позиви реализовани путем мрежа мобилних оператора.

Такође, имајући у виду могућност успоставе позива коришћењем услуга VoIP оператора, који услугу могу пружити преко било које од наведених врста прикључака, размотриће се и да ли и овај начин реализације позива представља потенцијални супститут за ЈДТФ услугу реализовану преко аналогног (POTS) прикључка.

3.2.1.1 Позиви остварени преко IP прикључка као замена за позиве реализоване путем аналогног (POTS) прикључка

Позиви који се остварују коришћењем IP прикључка спадају у категорију позива који се остварују технологијом преноса говора коришћењем интернет протокола (*Voice over Internet Protocol - VoIP*) и могу бити управљани (*managed*) или неуправљани (*unmanaged*).

а) Неуправљани позиви остварени преко IP прикључка као замена за позиве реализоване путем аналогног (POTS) прикључка

Неуправљани позиви остварени преко IP прикључка, који се најчешће пружају као ОТТ (*Over the Top*) услуге, омогућавају сличне функционалности као позиви реализовани путем аналогног (POTS) прикључка, што значи да крајњи корисник може упутити позив ка другом кориснику у било којој мрежи под условом да плати ову врсту услуге. Међутим, овакве врсте сервиса се у већини случајева ограничавају на остваривање позива до других корисника који употребљавају исту ОТТ апликацију. Поред тога, и корисник који зове и позвани корисник морају бити улоговани на исту апликацију, за чију су им употребу потребни посебни уређаји попут *smart* телефона, таблета или рачунара.

С обзиром на све наведено, као и на то да квалитет говорне услуге реализоване на овај начин не може одговарати квалитету услуге говора реализоване преко аналогног (POTS) прикључка, неуправљани позиви путем ОТТ апликација не могу се сматрати одговарајућим супститутом.

б) Управљани позиви остварени преко IP прикључка као замена за позиве реализоване путем аналогног (POTS) прикључка

Код позива који се реализују коришћењем IP прикључка као управљани позиви, за пренос говора се обезбеђује посебан виртуелни канал и гарантује се квалитет сервиса кроз целу мрежу. Према расположивим подацима из годишњих упитника, у анализираном периоду оператори су ЈДТФ услугу преко IP прикључка уз обезбеђење посебног виртуелног канала омогућавали преко бакарне инфраструктуре, применом xDSL технологије, или преко оптичке инфраструктуре. Управљани позиви остварени преко IP прикључка се по својим функционалним и ценовним карактеристикама не

разликују од позива реализованих путем класичне фиксне PSTN мреже и POTS прикључка, те се може закључити да представљају део истог релевантног тржишта, уз одређена географска ограничења која се односе на доступност широкопојасног приступа која није униформна на целој територији Републике Србије. Осим Телеком Србија а.д., могућност да остваре управљане позиве преко оптичких мрежа реализовали су и алтернативни оператори, али у значајно мањој мери.

3.2.1.2 Позиви који се реализују коришћењем прикључака реализованих путем кабловских мрежа

Када су у питању позиви реализовани преко прикључка путем кабловских мрежа, који такође припадају категорији управљаних позива остварених преко IP прикључка, треба имати у виду да мрежа оператора дистрибуције медијских садржаја не покрива целу територију Републике Србије, а да се ЈДФТФ услуге преко прикључака реализованих путем кабловских мрежа нуде само постојећим претплатницима услуге дистрибуције медијских садржаја. Међутим, позиви реализовани путем ове врсте прикључка обезбеђују посебан виртуелни канал за пренос говора уз гарантовани квалитет услуге и по својим функционалним и ценовним карактеристикама одговарају позивима који се реализују путем аналогног (POTS) прикључка, те се услуге могу сматрати међусобним супституцијама, уз одређена географска ограничења.

3.2.1.3 Позиви из мобилних мрежа као замена за позиве из фиксних мрежа

За разлику од позива који потичу из фиксних приступних мрежа, позиви реализовани путем мобилних мрежа омогућавају крајњим корисницима да користе јавне говорне услуге независно од локације на којој се налазе. У многим случајевима мобилне мреже могу да омогуће исте функционалности као и фиксни ускопојасни приступ који се користи за пренос говорног саобраћаја, као што је на пример започињање или примање позива, с тим што се мобилни уређаји сада све више користе и за приступ интернету. Међутим, упркос бројним погодностима, и даље постоје битне разлике које иду у прилог томе да се позиви реализовани путем мобилних мрежа пре могу сматрати допунском него заменском услугом позивима који се реализују путем класичних фиксних приступних мрежа. Реализовање позива путем фиксних мрежа се може сматрати услугом која се пре свега везује за домаћинства или предузећа и уобичајено се користи од стране више лица, док је приступ путем мобилних мрежа персонализована услуга која је намењена појединцу, власнику мобилног телефона и одговарајуће SIM картице. Навике корисника да једну фиксну линију користи више лица, док позиве путем мобилне мреже преко једне SIM картице уобичајено остварује само једно лице, заједно са чињеницом да су цене позива реализованих из мобилних мрежа и даље више од цене позива реализованих из фиксних мрежа, што нарочито долази до изражаја када се прекораче бесплатни минути у оквиру тарифних пакета, иду у прилог наведеној тврдњи. Такође, на Сликама 4. и 5. се види да, иако у укупном обиму саобраћаја који се генерише од фиксних и мобилних мрежа проценат позива започетих у мобилним мрежама расте, тај раст не прелази неколико процената. У посматраном периоду, просечан годишњи раст саобраћаја генерисаног из мобилних

мрежа износио је око 2% за укупан домаћи саобраћај, односно близу 5% за саобраћај генерисан из мобилних мрежа ка фиксним мрежама, те се не може сматрати значајним у контексту промена навика крајњих корисника.

У складу са наведеним, Агенција закључује да се позиви започети из мобилних мрежа не могу сматрати заменом за позиве започете из фиксних мрежа путем аналогног (POTS) прикључка.

3.2.1.4 Позиви који се реализују коришћењем услуга VoIP оператора

Позиве је могуће реализовати и коришћењем услуга VoIP оператора. VoIP услуга се пружа на комерцијалној основи, без доделе претплатничких бројева из Плана нумерације („Службени гласник РС“, бр. 32/11, 35/12, 64/13 и 60/16, у даљем тексту: План нумерације) крајњем кориснику и искључује пренос говора унутар приватних мрежа физичких и правних лица (искључиво за сопствене потребе на некомерцијалној основи), као и пружање ових услуга када се захтева додела посебних бројева из Плана нумерације. Оператори су дужни да претплатнике обавесте коју класу услуга пружају у погледу кашњења, изобличења сигнала и других параметара квалитета прописаних Правилником о параметрима квалитета јавно доступних електронских комуникационих услуга и спровођењу контроле обављања делатности електронских комуникација („Службени гласник РС“, бр. 73/11 и 3/14) и међународним препорукама. Корисници услугама приступају позивањем приступних бројева оператора, где након слушања говорне поруке са упутствима могу да бирају жељени број. Ова врста услуге може бити пружена као припејд, или као постпејд услуга са потписивањем претплатничког уговора. Укупан број корисника услуга VoIP оператора је у константном паду и на крају 2016. године је био нижи за око 18% у односу на претходну годину и износио је око 56 хиљада. Остварено је око 14,4 милиона минута разговора, док је у међународном транзиту остварено скоро 48 милиона минута саобраћаја, из чега се може закључити да су позиви реализовани коришћењем услуга VoIP оператора, у периоду на који се односи анализа, представљају веома мали део укупних позива из јавне фиксне телефонске мреже.

Из наведених разлога, као и због чињенице да ови позиви по свом квалитету услуге не одговарају квалитету ЈДТФ услуге реализоване путем класичне фиксне PSTN мреже, може се извести закључак да се позиви реализовани коришћењем услуга VoIP оператора не могу сматрати одговарајућим супститутом позивима реализованим путем аналогног (POTS) прикључка.

3.2.1.5 Закључак - малопродајни ниво

На основу наведеног, Агенција закључује да позиви реализовани преко аналогног (POTS) прикључка и IP прикључка за које постоји посебан резервисани виртуелни канал за пренос говора, укључујући и прикључке путем кабловских мрежа, чине део истог малопродајног тржишта ЈДТФ услуге у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, уз одређена географска ограничења која важе у случају IP прикључака и прикључка путем кабловских мрежа.

3.2.2 Супституција на страни тражње - велепродајни ниво

Супституција на страни тражње на велепродајном нивоу има за циљ да утврди да ли, у случају да оператор који нуди велепродајну услугу оригинације позива повиси њену цену, оператори корисници услуге оригинације позива могу прећи на другу услугу сличне цене и карактеристика код истог оператора, или исту или сличну услугу другог оператора.

Супституција на страни тражње на велепродајном нивоу ће имати за циљ да утврди да ли, у случају да оператор који нуди велепродајну услугу избора или предизбора оператора повиси њену цену, оператори корисници наведену услугу могу заменити коришћењем велепродајне услуге рашчлањеног приступа локалној петљи, коришћењем услуге изнајмљивања линија или изградњом приступне мреже ради пружања услуга за сопствене потребе.

У складу са наведеним, у контексту супституције на страни тражње на велепродајном нивоу, Агенција ће извршити анализу да ли услугу избора или предизбора оператора оператор корисник може заменити следећим услугама:

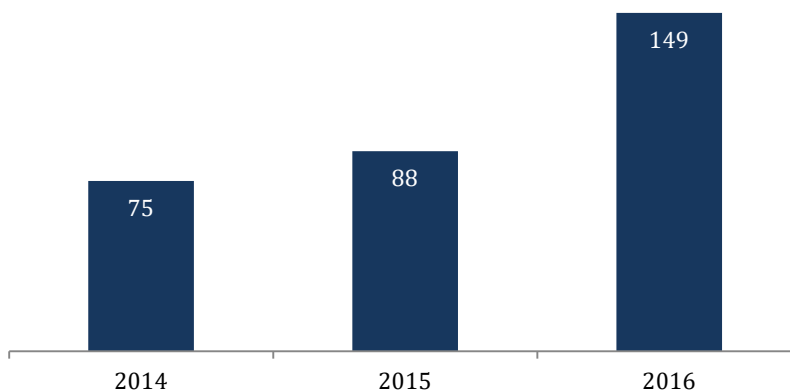
- коришћењем услуге рашчлањеног приступа локалној петљи;
- коришћењем услуге изнајмљивања линија;
- изградњом сопствене мреже до крајњег корисника.

3.2.2.1 Услуга рашчлањеног приступа локалној петљи

Услуга потпуног или дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи је велепродајна услуга коју оператори углавном користе ради пружања услуге широкопојасног приступа интернету својим крајњим корисницима. Код дељеног рашчлањеног приступа локалној петљи, оператор који је корисник услуге не пружа телефонску услугу, док код услуге потпуног рашчлањеног приступа локалној петљи оператор који је корисник услуге једним делом ову услугу користи за пружање телефонске услуге, а другим делом за пружање широкопојасног приступа.

За коришћење услуге рашчлањеног приступа локалној петљи операторима корисницима потребна су значајна улагања у инфраструктуру током дужег временског периода које не би могли повратити само пружањем услуга позива из фиксне мреже. Предуслов за ефикасно коришћење услуге је и географска груписаност корисника јер је, ради покривености веће територије, неопходно изградити оптичке приводе до великог броја приступних уређаја (MSAN – *Multi Service Access Node*). Тенденција скраћења дужине претплатничке петље са циљем да се крајњим корисницима омогуће већи битски протоци преко постојеће бакарне парице додатно смањује територију коју покрива један приступни уређај, што поскупљује изградњу, а самим тим чини и услугу мање исплативом за оператора корисника.

На основу наведеног, једино у случају постојања економије обима услуга потпуног рашчлањеног приступа локалној петљи би могла да буде супститут за велепродајну услугу оригинације позива. То би значило да би улагања оператора корисника била исплатива само у одређеним подручјима у којима би он успео да оствари значајан обим пружања услуге, што није вероватно у случају у коме се услуга рашчлањеног приступа локалној петљи користи само ради пружања услуге оригинације позива на фиксној локацији. Ово потврђује и чињеница да је у протеклом периоду број корисника ове услуге био веома мали, како је и приказано на Слици 7.

Слика 7: Број корисника услуге рашчлањеног приступа локалној петљи

На основу свега наведеног, Агенција закључује да, иако се функционално велепродајна услуга избора или предизбора оператора може реализовати путем потпуног рашчлањеног приступа локалног петљи, ова велепродајна услуга не представља супститут за велепродајну услугу избора или предизбора оператора због значајних неповратних трошкова које би подразумевала њена реализација.

3.2.2.2 Услуга изнајмљивања линија

Услугу изнајмљивања линија на малопродајном нивоу не користе резиденцијални корисници (физичка лица), већ само пословни корисници (правна лица). Изнајмљене линије, служе пре свега за пренос података, а не говора, па се не могу сматрати супститутом за велепродајну услугу оригинације позива.

Изнајмљене линије се наплаћују на месечној основи, у зависности од протока, што је потпуно другачије у односу на наплаћивање телефонских позива, које се врши по трајању, односно по минути разговора. Поред тога, цене изнајмљених линија су веома високе у односу на цене по којима се тарифира телефонски саобраћај, тако да би ова услуга могла да буде исплатива само за велике кориснике који могу да остваре велики обим саобраћаја. Примера ради, у Стандардној понуди за изнајмљивање линија у велепродаји Телеком Србија а.д., месечна накнада за изнајмљивање линије најмањег капацитета од 64kb/s износи 42,91 ЕУР за месну и 53,46 ЕУР за међумесну изнајмљену линију, без ПДВ-а.

На основу горенаведеног, у случају изнајмљених линија је јасно да постоје велике разлике у ценама и функционалности, те је закључак Агенције да ова услуга не представља супститут за услугу избора или предизбора оператора .

3.2.2.3 Изградња сопствене мреже до крајњег корисника

Слично као у случају коришћења велепродајне услуге рашчлањеног приступа локалној петљи, и изградња сопствене мреже за приступ до крајњег корисника захтева велика улагања и дуг временски период, с тим што су у случају изградње сопствене приступне мреже трошкови значајно већи, а временски период дужи, и могла би се сматрати исплативом само у случају када на одређеном подручју постоји довољно велики број потенцијалних корисника.

Оператор који се одлучи на улагања неће моћи да у разумном временском року надокнади своје трошкове пружањем искључиво говорног сервиса, нити би могао да услугу реализовану путем сопствене мреже за приступ понуди брзо.

С друге стране, расположиви подаци показују да се алтернативни оператори претежно одлучују да говорну услугу нуде коришћењем сопствене приступне мреже коју реализују путем коаксијалних и/или оптичких каблова и преко фиксног бежичног приступа. Међутим, сви оператори који нуде говорну услугу путем коаксијалне приступне мреже, претходно су нудили друге услуге, као што су дистрибуција медијских садржаја или широкопојасни приступ интернету, тако да изградња мреже до крајњег корисника није имала за циљ да се кориснику омогући говорна услуга, већ је могућност пружања говорне услуге последица проширења понуде малопродајних услуга од стране оператора корисника.

На основу наведеног, може се закључити да се изградња сопствене мреже за приступ са циљем да се крајњем кориснику пружи само говорна услуга не може сматрати супститутом за услугу избора или предизбора оператора.

3.2.2.4 Закључак супституције на страни тражње – велепродајни ниво

На основу спроведене анализе, Агенција закључује да за услугу избора или предизбора оператора на велепродајном нивоу не постоји одговарајући супститут на страни тражње.

3.2.3 Супституција на страни понуде - велепродајни ниво

Код анализе могућности супституције на страни понуде, узима се у обзир вероватноћа да привредни субјекти који тренутно нису активни на релевантном тржишту одлуче да

уђу на тржиште након повећања цена од стране активних тржишних учесника, у прихватљивом временском року и без значајних додатних трошкова³.

Основни услов за постојање супституције на страни понуде је да оператор поседује мрежне капацитете које може у потпуности, или уз мање модификације да искористи за пружање одређене услуге, односно улазак на одређено тржиште, а да при том цене пружања услуга буду економске, односно да не постоји субвенционисање од стране других сервиса.

У процени заменљивости на страни понуде, Агенција поред постојећег стања, може да узме у обзир и могућност да оператор који тренутно није активан на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији може да уђе на тржиште у разумном року и тиме изврши притисак на veleпродајну цену традиционалног телекомуникационог оператора.

На veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији не постоји оператор који би, у релативно кратком временском року, могао да понуди услугу избора или предизбора оператора, коју нуди оператор Телеком Србија а.д. Са друге стране, у периоду који је обухваћен анализом није било оператора корисника ове veleпродајне услуге, већ су алтернативни оператори определили да ЈДФФ услугу својим крајњим корисницима понуде претежно путем сопствене електронске комуникационе мреже за приступ.

На основу наведеног, Агенција закључује да за veleпродајну услугу оригинације позива која се нуди операторима корисницима путем услуге избора или предизбора оператора не постоји одговарајући супститут, да за датом услугом није било тражње у периоду на који се односи анализа, као и да су алтернативни оператори определили да ЈДФФ услугу својим крајњим корисницима понуде претежно путем сопствене електронске комуникационе мреже за приступ.

3.3 Географска димензија релевантног тржишта

Географска димензија тржишта се односи на географско подручје које обухвата област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и потражњу релевантних производа и услуга, у којој су услови конкурентности слични или довољно хомогени и која се може препознати као различита од суседних области у којима су преовлађујући услови конкурентности знатно различити.

У складу са Смерницама Комисије о анализи тржишта и Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, географска област релевантног тржишта се у сектору електронских комуникација утврђује на основу два главна критеријума:

1. области коју покрива мрежа;

³Смернице Комисије о анализи тржишта и процени значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира Заједнице за електронске комуникационе мреже и услуге (2002/С 165/03) тач. 40. и 52.

2. постојање једнаког правног и регулаторног оквира на одређеном географском подручју.

На читавој територији Републике Србије важе исти законски услови за пружање услуга електронских комуникација, тако да нема регионалних ограничења за veleпродајне услуге оригинације позива. Такође, на основу података о ценама ЈДФТФ услуге на малопродајном нивоу који су расположиви Агенцији може се закључити да комерцијални услови под којима се ова услуга пружа корисницима не зависе од географске локације.

На основу горенаведеног, Агенција закључује да је релевантно географско тржиште за veleпродајну услугу оригинације позива у јавној фиксној телефонској мрежи на фиксној локацији територија Републике Србије.

3.4 Закључак о релевантном тржишту

Агенција констатује да релевантно veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији чини услуга оригинације позива која се пружа другим операторима путем услуге избора или предизбора оператора, као и услуга оригинације која се пружа за сопствене потребе.

Veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији обухвата све позиве који потичу из јавне телефонске мреже на фиксној локацији, независно од инфраструктуре преко које је реализован приступ до корисника (бакарна парица, коаксијални кабл, оптичко влакно или бежични преносни медијум), и независно од тога да ли се ради о позивима упућеним ка фиксним или мобилним мрежама у земљи или иностранству.

Агенција је утврдила да је релевантно veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у географској димензији територија Републике Србије.

4 АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Агенција, сагласно одредби члана 59. став 2. Закона, одређује релевантна тржишта која подлежу претходној регулацији на основу Закона, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

Релевантно тржиште које подлеже претходној регулацији, сходно одредби члана 59. став 1. Закона, је тржиште на којем постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на коме није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на коме се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

Анализа veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији треба да идентификује факторе који спречавају или нарушавају конкуренцију у оквиру тржишта, а самим тим и функционисање читавог сектора електронских комуникација. Из тог разлога, поред дефинисања релевантног тржишта, неопходно је извршити анализу постојећих и идентификовати потенцијалне операторе са значајном тржишном снагом, како би се адекватном регулацијом од стране Агенције спречила евентуална злоупотреба доминантног положаја на тржишту.

Европска комисија је у Препоруци о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ дефинисала пет тржишта која су подложна претходној регулацији, међу којима није veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. За тржишта која нису обухваћена наведеном препоруком потребно је спровести Тест 3 (три) критеријума како би се утврдило да ли представљају релевантна тржишта подложна претходној регулацији. Критеријуми који треба кумулативно да буду испуњени како би тржиште било подложно претходној регулацији су:

1. тржиште је изложено високим и трајним улазним баријерама структурне, правне или регулаторне природе,
2. тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода,
3. у одсуству *ex-ante* регулације, нису довољни важећи национални прописи везани за заштиту конкуренције како би се ограничили тржишни недостаци.

Резултати Теста 3 (три) критеријума на veleпродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији дати су у наставку.

4.1. Тест 3 (три) критеријума

4.1.1 Први критеријум – да ли је тржиште изложено високим и трајним улазним баријерама

Први критеријум показује да ли је тржиште у одређеном тренутку изложено високим и трајним улазним (структурним, правним или регулаторним) баријерама, што је први показатељ да је на њему потребна интервенција регулатора у циљу обезбеђивања конкуренције ради заштите интереса крајњих корисника. На тржишту на којем нема улазних баријера постоји притисак од стране потенцијалне конкуренције на постојеће операторе и нема потребе за претходном регулацијом. Први критеријум је статички показатељ односно показатељ улазних баријера на тржишту у тачно одређеном тренутку. Имајући у виду динамичност сектора електронских комуникација, одређена тржишта могу се кретати у правцу успостављања ефикасне конкуренције упркос постојању високих и трајних баријера, што је такође потребно узети у обзир приликом оцене релевантности тржишта.

4.1.1.1 Структурне баријере

Структурне баријере постоје када су постојеће технологије и природа мреже, повезани трошкови или ниво тражње такви да узрокују стварање асиметричних услова међу операторима, спречавајући на тај начин улазак нових оператора или развој конкуренције. Изградња и експлоатација фиксне мреже је један од примера стварања оваквих баријера. Неколико следећих критеријума може указати на одсуство ефикасне конкуренције.

Неповратни трошкови (*Sunk Costs*) и контрола над инфраструктуром која се тешко може реплицирати. Неповратни трошкови су трошкови који су последица ранијих одлука и као такви се ни на који начин не могу избећи. Будући да су то трошкови који су већ настали и да се на њих не може утицати, ови трошкови нису релевантни за будуће одлуке. У том смислу, оператор који је поднео високе трошкове како би изградио инфраструктуру, ни на који начин, чак ни одлуком да изађе са тржишта, не може надокнадити трошкове који су настали по овом основу. За друге операторе који желе да уђу на тржиште, постојећа добро развијена мрежна инфраструктура традиционалног оператора фиксне телефоније и високи неповратни трошкови реплицирања такве инфраструктуре представљају високу баријеру за улазак на тржиште.

Као што је речено, Телеком Србија а.д. је једини оператор који располаже мрежом бакарних парица преко које пружа услуге јавне фиксне телефонске мреже на готово целокупној територији Републике Србије. С друге стране, алтернативни оператори се доминантно опредељују да ЈДТФ услугу нуде коришћењем сопствене приступне мреже коју реализују претежно путем коаксијалних и/или оптичких каблова и у мањој мери преко фиксног бежичног приступа.

Упркос тренду раста изградње сопствене мреже за приступ од стране алтернативних оператора, Телеком Србија а.д. је и даље највећи оператор ЈДФУ услуге преко фиксне мреже.

Економија обима. Економија обима се односи на смањење трошкова које предузеће остварује по основу повећања обима производа и услуга. Са повећањем обима пружања услуга долази до смањења трошкова по јединици производа или услуге, што је последица чињенице да су у структури трошкова заступљени фиксни трошкови који се не мењају са повећањем обима. Распоређивање истих фиксних трошкова на повећани број јединица производа или услуга доводи до пада фиксних трошкова по јединици, а самим тим и укупних просечних трошкова по јединици. Другим речима, уз коришћење изграђене инфраструктуре, повећање броја претплатника ће довести до пада просечних трошкова по јединици.

Телеком Србија а.д. је, као традиционални оператор фиксне телефоније, историјски био једини оператор који је имао ексклузивно право да пружа услуге јавне фиксне телефонске мреже доступне на готово читавој територији Републике Србије, на основу чега је развио широку базу корисника и остварује предности по основу економије обима. Са појавом алтернативних оператора, учешће Телеком Србија а.д. у укупном броју претплатника је у 2015. години опало за скоро 7 %, док је такав пад поновљен и у 2016. години. Број претплатника алтернативних оператора је у истом периоду порастао 69% у 2015. години, односно 67% у 2016. години. Иако је корисничка база Телеком Србија а.д. далеко већа, приметно је постепено освајање тржишта од стране алтернативних оператора.

Економија опсега (ширине). Економија опсега се односи на потенцијалне предности које оператор има када користи исту инфраструктуру за пружање више различитих производа или услуга. Када оператор наступа на више различитих тржишта, заједнички трошкови се расподељују на више различитих услуга, чиме се остварује пад јединичних трошкова. Телеком Србија а.д. је, полазећи од мреже предвиђене за пружање телефонских услуга на фиксној локацији, развио мрежу која, поред говорне услуге, корисницима пружа и друге услуге, као што су приступ интернету путем xDSL технологије и дистрибуцију медијских садржаја путем услуге IPTV. Телеком Србија а.д. користи предности економије опсега будући да је истовремено присутан на више тржишта и корисницима пружа више различитих услуга, појединачно или у пакету, користећи исте мрежне елементе.

Да би остварили предности економије опсега, остали оператори, потенцијални конкуренти Телеком Србија а.д., би морали истовремено да послују на више тржишта. Алтернативни оператори који су изградили сопствену мрежу нису имали за примарни циљ пружање говорне услуге, већ је она резултат проширења понуде услуга због којих је мрежа првобитно изграђена, као што су услуга дистрибуције медијских садржаја или широкопојасни приступ интернету. Тренутна ситуација говори у прилог могућности коришћења предности економије опсега и од стране алтернативних оператора, што ће постати израженије са порастом њиховог тржишног учешћа.

Вертикална интеграција. Вертикална интеграција подразумева да је оператор истовремено присутан на више различитих, вертикално повезаних тржишта. Присуство вертикално интегрисаног оператора на veleпродајном и малопродајном нивоу у ланцу услуга може отежати алтернативним операторима коришћење потребних veleпродајних услуга за пружање услуга крајњим корисницима.

Телеком Србија а.д. располаже мрежном инфраструктуром на готово целом подручју Републике Србије, а истовремено деловање на свим тржиштима услуга јавне фиксне електронске комуникационе мреже пружа му предност у односу на конкуренте.

Телеком Србија а.д. нуди veleпродајну услугу избора или предизбора оператора, која алтернативним операторима омогућава да крајњим корисницима који нису повезани на њихову мрежу за приступ понуде услугу остваривања позива. Међутим, иако је ова услуга у анализираном периоду била доступна, за њом није било тражње, већ су се алтернативни оператори претежно опредељивали за изградњу сопствене мреже за приступ.

Алтернативни начини пружања услуге оригинације позива на veleпродајном нивоу подразумевају и коришћење рашчлањеног приступа локалној петљи и изнајмљивање линија. Коришћење услуге рашчлањеног приступа локалној петљи захтева значајна улагања у инфраструктуру током дужег временског периода чији се повраћај не може остварити само пружањем услуге оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. Имајући у виду низак ниво тражње за овом услугом, није вероватно да ће убудуће доћи до већих промена у погледу заступљености ове услуге. У том погледу, слична је ситуација и са услугом изнајмљивања линија, будући да је она исплатива само великим корисницима који могу да остваре велики обим саобраћаја.

Телеком Србија а.д., као вертикално интегрисани оператор, има могућност утицаја на алтернативне операторе са којима је вертикално повезан. Овај оператор једини нуди veleпродајну услугу избора и предизбора оператора и veleпродајну услугу рашчлањеног приступа локалној петљи, али за овим услугама нема тражње јер се алтернативни оператори претежно опредељују за изградњу сопствене мреже за приступ. На основу наведеног може се закључити да у постојећој ситуацији Телеком Србија а.д. није у могућности да активно врши утицај као вертикално интегрисани оператор будући да алтернативни оператори не користе у великој мери његове veleпродајне услуге за пружање ЈДТФ услуге крајњим корисницима.

4.1.1.2 Правне или регулаторне баријере

Правне или регулаторне баријере су последица законских, административних или других мера које имају директан утицај на улазак или позиционирање оператора на тржишту. У складу са одредбом члана 149. став 1. Закона о електронским комуникацијама, од 1. јануара 2012. године на пружање ЈДТФ услуге преко јавне фиксне телефонске мреже примењује се режим општег овлашћења, без потребе издавања посебних дозвола (лиценци), чиме су укинута регулаторне баријере за улазак на посматрано тржиште.

4.1.1.3 *Закључак о првом критеријуму*

У контексту испитивања постојања улазних баријера, није довољно установити да је улазак нових оператора на тржиште могућ, већ је потребно утврдити да ли је конкуренција таква да у одсуству регулације ограничава тржишну моћ којом располаже доминантни оператор.⁴ На основу наведеног, може се закључити да алтернативни оператори могу ући на тржиште, али се још увек не може рећи да је у овом тренутку њихов утицај довољно снажан да у одсуству регулације може ограничити тржишну моћ којом располаже Телеком Србија а.д. Из тог разлога Агенција сматра да су на велепродајном тржишту оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији још увек присутне структурне улазне баријере.

4.1.2 *Други критеријум - да ли тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода?*

Сходно Експланаторном меморандуму који прати документ Препорука Комисије о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) у складу са Директивом 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге, није довољно установити да је улазак нових оператора на тржиште могућ, већ је потребно утврдити да ли је конкуренција таква да у одсуству регулације ограничава тржишну моћ којом располаже доминантни оператор.

За процену оправданости *ex-ante* регулације, поред испитивања тренутне ситуације, потребно је узети у обзир и кретање тржишта у будућем периоду. Динамички аспект анализе тржишта се најбоље осликава у другом критеријуму, који показује да ли тржиште тежи успостављању делотворне конкуренције у одређеном временском периоду, који најчешће обухвата период до наредне анализе тржишта. Треба имати у виду да тенденција развоја делотворне конкуренције не значи нужно да ће она бити постигнута до краја изабраног временског периода, већ да постоје јасни докази да је динамика тржишта таква да ће она бити достигнута у догледној будућности. Што је тај тренутак даљи, већа је вероватноћа да ће други критеријум бити испуњен и обратно.

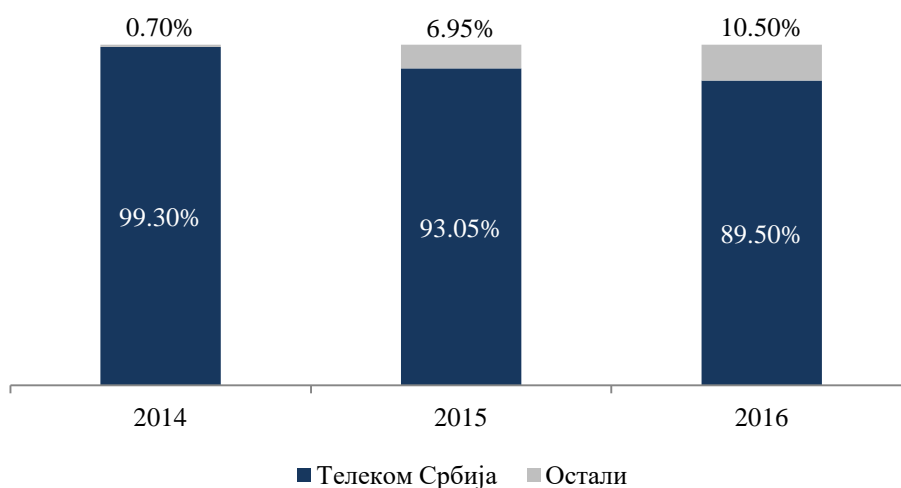
Приликом анализе другог критеријума узимају се у обзир тржишна учешћа оператора, потенцијална конкуренција, кретање цена, конвергенција различитих услуга и тржишта итд., а све у циљу провере да ли су карактеристике тржишта такве да ће се у будућем периоду кретати у правцу ефикасне конкуренције без потребе за претходном регулацијом. Други критеријум је динамички показатељ на основу ког Агенција треба

⁴ Експланаторни меморандум који прати документ Препоруку Комисије о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) у складу са Директивом 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге

да процени да ли тржиште тежи успостављању ефикасне конкуренције у одређеном временском периоду односно да ли баријере за улазак могу временом да нестану, нпр. захваљујући технолошким достигнућима, да ли на тржишту може да се појави довољно активних учесника за постизање ефикасне конкуренције упркос баријерама за улазак и слично.

Тржишно учешће. У тренутку израде анализе, само оператор Телеком Србија а.д. нуди услугу оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији на veleпродајном тржишту. Будући да ниједан алтернативни оператор не користи ову услугу, може се закључити да се ЈДФ услуга корисницима нуди коришћењем превасходно сопствене мреже.

Број фиксних линија показује тренд опадања и на крају 2016. године износи 2,68 милиона. Овом паду највише доприноси пад фиксних линија оператора Телеком Србија а.д., будући да је његово учешће у укупним линијама највеће. У исто време, приметан је и пораст фиксних линија алтернативних оператора (Слика 8).

Слика 8: Расподела броја фиксних линија између Телекома Србија а.д. и осталих оператора

Анализирањем броја претплатника долази се до врло сличних закључака. Укупни број претплатника опада, уз истовремени постепени губитак удела на тржишту оператора Телеком Србија а.д. и јачање удела алтернативних оператора (детаљније у наслову 3.1.3.).

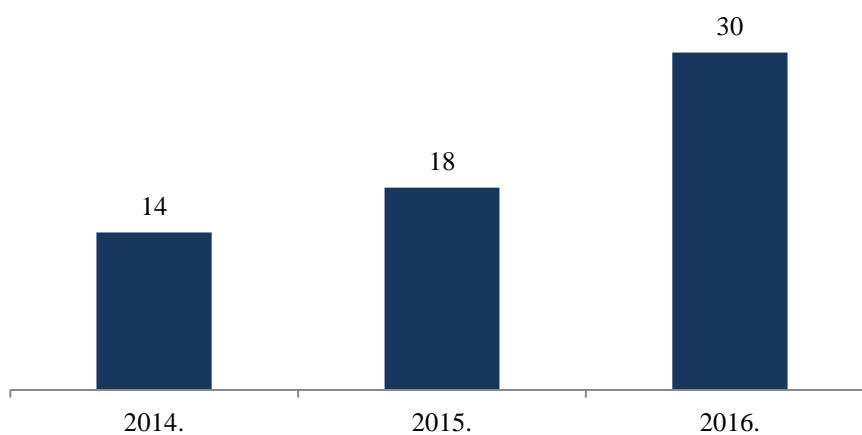
У исто време, домаћи саобраћај остварен преко фиксне мреже је просечно годишње смањен за око 6% у анализираном трогодишњем периоду, и то у највећој мери услед пада телефонског саобраћаја ка сопственој фиксној мрежи, који има највеће учешће у домаћем саобраћају. Међународни саобраћај је услед експанзије апликација за пренос говора путем интернета такође у паду, и то просечно на нивоу године за око 22% у анализираном временском периоду (детаљније у наслову 3.1.3.).

Потенцијална конкуренција и развој тржишта.

Како тражња за велепродајном услугом оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији директно произлази из тражње за ЈДТФ услугом на малопродајном нивоу, и у том смислу је од ње неодвојива, неопходно је осврнути се на конкуренцију на малопродајном тржишту ЈДТФ услуге.

Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка нових оператора на малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. Оператори морају имати довољне финансијске капацитете како би могли да поднесу додатне трошкове који се јављају приликом уласка на тржиште, као и додатне техничке капацитете неопходне за пружање предметних услуга.

Број оператора регистрованих за пружање ЈДТФ услуге преко фиксне мреже из године у годину расте (Слика 9).

Слика 9: Број регистрованих оператора за услугу ЈДТФ на крају године

Потенцијалну конкуренцију на посматраном тржишту представљају оператори кабловске дистрибуције који још увек нису активни на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији или који су присутни на посматраном тржишту, али не користе у потпуности своје расположиве капацитете за пружање малопродајне услуге приступа.

Иако мрежа оператора дистрибуције медијских садржаја не покрива целу територију Републике Србије и ови оператори малопродајну услугу приступа нуде само својим претплатницима, број претплатника малопродајне услуге приступа преко кабловске мреже расте у посматраном периоду анализе. Раст тражње за овим видом приступа подстичу и промотивне активности алтернативних оператора у оквиру којих се крајњим корисницима малопродајна услуга приступа нуди по промотивним ценама и обично у пакету са услугом дистрибуције медијских садржаја и малопродајном услугом широкопојасног приступа интернету.

У овом тренутку, оператори услуге дистрибуције медијских садржаја у Републици Србији имају изграђену мрежу за приступ која покрива више од 960 хиљада претплатника и бележи константни раст у посматраном периоду, те би њихово

активирање значајно повећало конкуренцију на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

Број реализованих приступа путем мреже оператора услуге дистрибуције медијских садржаја је, иако у порасту, на крају 2016. године био далеко мањи (249 хиљада претплатника), одакле се може закључити да је потенцијал овог вида приступа до крајњих корисника за сврху омогућавања ЈДФФ услуге недовољно искоришћен. Имајући у виду наведено, као и релативно ниска улагања која би била потребна да се постојеће кабловске дистрибутивне мреже прилагоде пружању ЈДФФ услуге, Агенција закључује да на малопродајном тржишту ЈДФФ услуге постоји потенцијална конкуренција и у наредном периоду се очекује њен даљи развој и јачање.

Ценовна политика. Важна одлика тржишта која не теже ка ефикасној конкуренцији представља способност вертикално интегрисаног оператора да одржи цене услуга на нивоу значајно изнад конкурентних на veleprodajном нивоу или испод конкурентних на малопродајном тржишту, што му омогућава елиминисање конкуренције која не може на дуги рок да парира таквим ценама.

Анализирајући малопродајни ниво, односно ЈДФФ услугу, може се закључити да цене оператора Телеком Србија а.д. не одступају значајно од цена конкурента (Слика 10), односно нема индиција да оператор Телеком Србија а.д. врши ценовну дискриминацију.

Слика 10: Цене минута телефонских услуга водећих оператора у 2016. години у динарима (са ПДВ-ом)

4.1.2.1 Закључак о другом критеријуму

Закључак о могућности успостављања ефикасне конкуренције није могуће донети на основу било ког појединачног критеријума, већ је потребно посматрати све релевантне факторе и њихов међусобни утицај.

Како тражња за veleпродајном услугом оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији директно произлази из тражње за ЈДФТ услугом на малопродајном нивоу, очекује се, с обзиром да на тржишту ЈДФТ услуге постоји конкуренција и да се алтернативни оператори углавном опредељују за пружање говорне услуге преко сопствене мреже, да ће се овакав тренд наставити и у будућности, односно очекује се да се тражња за veleпродајном услугом оригинације позива неће значајније променити у наредном периоду. На основу наведеног, Агенција закључује да ће се посматрано тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције.

4.1.3 Трећи критеријум – Да ли је, у одсуству *ex-ante* регулације, довољан Закон о заштити конкуренцији да се ограниче тржишни недостаци?

Овај критеријум није потребно разматрати с обзиром да је неопходно да сва три критеријума буду кумулативно испуњени да би тржиште било предмет *ex-ante* регулације.

4.1.4 Закључак о примени Теста 3 (три) критеријума

На основу спроведеног Теста 3 (три) критеријума закључује се да на тржишту и даље постоје одређене структурне и економске баријере за улазак, али да ће се и поред тога оно развијати и кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције.

У складу са горенаведеним, Агенција сматра да veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, на основу анализираних података за посматрани период, не подлеже *ex-ante* регулацији.

5 ЗАКЉУЧАК

Агенција је на основу примењеног Теста 3 (три) критеријума утврдила да се посматрано veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији креће у правцу ефикасне конкуренције и да више не постоји потреба за претходном регулацијом.

На основу свега наведеног, Агенција ће донети нову одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији у којој предметно тржиште неће бити одређено као релевантно. Даном ступања на снагу поменуте одлуке, у складу са чланом 62. став 5, Закона, престаће да важи решење Агенције број: 1-02-34900-20/15-4 од 07.12.2015. године, којим је оператор Телеком Србија а.д. одређен за оператора са ЗТС.

6 КОМЕНТАРИ ДАТИ У ОКВИРУ ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА

У складу са одредбама чл. 34, 35. и 36. Закона, Агенција је дана 30. октобра 2017. године, на својој Интернет страници, објавила позив стручној и широј јавности да у оквиру јавних консултација дају своје мишљење о Извештају о анализи велепродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. Јавне консултације су трајале 30 дана и завршене су 30. новембра 2017. године.

У периоду трајања јавних консултација није било достављених примедби на предметни Извештај.

6.1 Мишљење Комисије за заштиту конкуренције

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је дана 28.11.2017. године доставила Агенцији Мишљење Комисије број: 1/0-09-698/2017-4 од 27.11.2017. године, а по захтеву који јој је Агенција упутила на основу Протокола о међусобној сарадњи двеју институција, који је потписан дана 17.05.2011. године.

Мишљење Комисије на Извештај о анализи велепродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, које је разматрано и анализирано, дато је у наставку.

Република Србија
**КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ
КОНКУРЕНЦИЈЕ**
Број: 1/0-09-698/2017-4
Датум: 27.11.2017. године
Београд

Република Србија
Регулаторна агенција за електронске
комуникације и поштанске услуге
Београд

БРОЈ: 1-03-3483-8/17-3

ДАТУМ: 28-11-2017

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
РЕГУЛАТОРНА АГЕНЦИЈА ЗА
ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
И ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ**
др Владица Тинтор, директор
Ул. Палмотићева бр. 2
11000 Београд

ПРЕДМЕТ: Мишљење Комисије за заштиту конкуренције по захтеву Регулаторне агенције за електронске комуникације и поштанске услуге број 1-03-3483-8/17 од 31.10.2017. године

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија), дана 03.11.2017. године, примила је допис Регулаторне агенције за електронске комуникације и поштанске услуге (у даљем тексту: Агенција) у којем се наводи да је Агенција, дана 30.10.2017. године, објавила на интернет страници позив стручној и широј јавности да у оквиру јавних консултација доставе мишљење у вези са:

- Извештајем о анализи veleпродајног тржишта оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији (Тржиште 2 – у даљем тексту: Извештај о анализи Тржишта 2) и
- Извештајем о анализи veleпродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији (Тржиште 3 – у даљем тексту: Извештај о анализи Тржишта 3).

Према наводима из дописа, Агенција је поступак анализе Тржишта 2 и Тржишта 3 спровела у циљу континуираног праћења стања на тржишту ради уочавања промена у односу на претходно извршену анализу предметних релевантних тржишта.

Позивајући се на одредбе члана 60. став 2. Закона о електронским комуникацијама, као и на одредбе члана 3. Протокола о сарадњи закљученог између Агенције и Комисије, изнета је молба да Комисија, до истека рока за достављање мишљења у оквиру поступка јавних консултација, достави мишљење о томе да ли су извештаји о анализи релевантних тржишта, као и регулаторне обавезе за које је у извештајима закључено да могу бити одређене операторима са значајном тржишном снагом на релевантним тржиштима, у складу са прописима који регулишу заштиту конкуренције.

Након увида у предметне анализе, а на основу члана 21. став 1. Закона о заштити конкуренције („Службени гласник РС“, бр. 51/09 и 95/13-у даљем тексту: Закон), Савет Комисије на 128. седници од 27.11.2017. године доноси следеће

МИШЉЕЊЕ

У вези са Извештајем о анализи Тржишта 2 и коначном оценом Агенције након спровођења „Теста 3 (три критеријума“, на основу којег је утврђено да на предметном тржишту и даље постоје одређене структурне и економске баријере за улазак, али да ће се и поред тога оно развијати и кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције, из ког разлога Тржиште 2 не подлеже претходној, односно *ex ante* регулацији, Комисија износи следеће:

Најважнији налаз и закључак Агенције, према оцени Комисије, је онај који се односи на други критеријум у оквиру кога се анализира да ли тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода, односно закључак да ће се посматрано veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције.

Наиме, приликом анализе другог критеријума, наведено је да у овом тренутку само оператор „Телеком Србија“ нуди услугу оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији на veleпродајном нивоу, као и да у претходном периоду ниједан алтернативни оператор није користио ову услугу, већ је користио сопствену услугу, односно сопствену мрежу. Закључак да ће се тржиште кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције, донет је пре свега на основу чињенице да је тражња за veleпродајном услугом оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, условљена тражњом оператора који пружају јавно доступну телефонску услугу на малопродајном нивоу. Према схватању Комисије, малопродајно тржиште позива се креће у правцу успостављања делотворне конкуренције, односно постоји конкуренција на малопродајном нивоу у виду оператора, активних пре свега на тржишту дистрибуције медијског садржаја, који услугу фиксне телефоније пружају коришћењем сопствених мрежа. У вези са тим, у Извештају о анализи Тржишта 2 се наводи да на тржишту позива постоји потенцијална конкуренција управо у виду оператора дистрибуције медијских садржаја и да се потенцијал огледа у броју претплатника и релативно ниским улагањима која би била потребна да се инфраструктура којом располажу прилагоди пружању јавно доступне телефонске услуге, као и да се у даљем периоду очекује даљи развој конкуренције на овом тржишту.

С обзиром на то да је услуга оригинације условљена тржиштем позива у малопродаји, те имајући у виду тенденцију уласка оператора дистрибуције медијског садржаја на тржиште пружања услуге фиксне телефоније коришћењем сопствене мреже, Агенција је извела закључак да ће се и тржиште оригинације позива кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције.

Комисија констатује да је прихватљив налаз и закључак Агенције да се алтернативни оператори опредељују за пружање говорне услуге преко сопствене мреже, а имајући у виду да ће се овакав тренд наставити и у будућности, тражња за veleпродајном услугом оригинације позива се неће значајније променити. Међутим, према мишљењу Комисије, закључак који је изведен приликом анализе другог критеријума, односно закључак да ће се тржиште оригинације позива кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције, потребно је прецизније образложити и допунити додатном аргументацијом из које произлази наведени закључак.

Када је реч о Извештају о анализи Тржишта 3, Комисија као потпуно прихватљиве оцењује налазе и закључке које извештај садржи. У поступку дефинисања тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на територији Републике Србије, закључено је да не постоји супституција на страни тражње и понуде, да на тржишту не постоји потенцијална конкуренција, утврђено је 35 релевантних тржишта, колико је и оператора пружалаца предметне услуге и да сваки оператор има 100% тржишног учешћа у својој мрежи. Агенција је одредила оперatore са значајном тржишном снагом и узимајући у обзир разлике које међу њима постоје у смислу појединачне снаге на тржишту, одредила регулаторне обавезе сваком од њих.

На основу свега изнетог, оцена Комисије је да су Извештаји о анализи Тржишта 2 и Тржишта 3 засновани на принципима који су у складу са прописима који регулишу заштиту конкуренције, с тим да Комисија понавља сугестију да се у Извештају о анализи Тржишта 2 детаљније образложи условљеност услуге оригинације позива, услугом позива у фиксној телефонији на малопродајном нивоу.

Не доводећи у питање претходно изнето мишљење, Комисија напомиње да задржава право да у конкретним поступцима које води у оквиру својих надлежности, у складу са прописима којима се уређује заштита конкуренције, изведе и евентуално другачије закључке у односу на оне наведене у Извештајима о анализи тржишта, а нарочито у погледу утврђивања релевантног тржишта, било у производној, било у географској димензији, при чему је могуће да се конкретна дефиниција не подудара у свему са дефиницијом усвојеном за потребе Извештаја о анализама тржишта.

Комисија у свом мишљењу констатује да је прихватљив налаз и закључак Агенције да се алтернативни оператори опредељују за пружање говорне услуге преко сопствене мреже, а имајући у виду да ће се овакав тренд наставити и у будућности, сматра да се тражња за велепродајном услугом оригинације позива неће значајније променити. Комисија сматра да је закључак који је изведен приликом анализе другог критеријума, односно закључак да ће се тржиште оригинације позива кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције, потребно прецизније образложити и допунити додатном аргументацијом из које произлази наведени закључак.

Агенција је усвојила наведени коментар и у складу са истим унела је одговарајуће измене у поглавља *3.1.4 Велепродајно тржиште оригинације позива* и *4.1.2. Други критеријум - да ли тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода?*.

Комисија напомиње и да задржава право да у конкретним поступцима које води у оквиру својих надлежности, у складу са прописима којима се уређује заштита конкуренције изведе и евентуално другачије закључке у односу на наведене у анализи, нарочито у погледу утврђивања релевантног тржишта, било у производној, било у

географској димензији, при чему је могуће да се конкретна дефиниција не подудара у свему са дефиницијом усвојеном за потребе анализе.

Агенција усваја овај коментар и сагласна је са њим.